

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA BOHEMISTIKY

Stopy komunistické ideologie v dětském časopisu *Mateřídouška*

Traces of communist ideology in children's magazine *Mateřídouška*

Bakalářská diplomová práce

Eva Uhlířová

Česká filologie

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 26. 6. 2024

.....

Eva Uhlířová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Ondřeji Bláhovi, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce a také za rady, čas a ochotu. Velké poděkování patří také mé rodině a příteli za podporu a trpělivost během studia.

Obsah

Úvod.....	6
1. Dobový kontext v Československu v letech 1950–1955	7
1.1 Cenzura	9
2. Časopis <i>Mateřídouška</i>	10
3. Formy komunistické propagandy v časopisech	12
3.1 Propaganda směřovaná na děti.....	15
3.2 Totalitní jazyk podle Jerzyho Bralczyka	16
4. Popis podoby časopisu <i>Mateřídouška</i>	19
5. Analýza propagandy.....	21
5.1 Překlady a odkazy na jiné národy	21
5.2 Pravidelné rubriky	22
5.2.1 <i>Lesní noviny</i>	22
5.2.2 <i>Kousky mládence Ferdý Mravence</i>	23
5.3 Hornictví	25
5.3.1 Žena v hornictví	27
5.4 Vliv Sovětského svazu	28
5.4.1 Josif Vissarionovič Stalin.....	29
5.4.2 Vladimír Iljič Lenin.....	32
5.4.3 Další osobnosti Sovětského svazu	33
5.4.4 Sovětský svaz jako ochránce.....	34
5.5 Významné události.....	35
5.5.1 Říjnová revoluce	35
5.5.2 Osvobození Československa sovětskou armádou.....	37
5.5.3 Únorový převrat	39
5.6 Klement Gottwald	40

5.7	Antonín Zápotocký.....	44
5.8	Pionýři.....	45
5.9	Armáda.....	48
6.	Shrnutí analýzy.....	50
	Závěr.....	52
	Anotace.....	54
	Resumé.....	55
	Seznam pramenů.....	56
	Seznam literatury.....	64
	Seznam obrázků.....	66

Úvod

V této bakalářské práci se věnuji stopám komunistické ideologie v dětském časopisu *Mateřídouška*. Předmětem analýzy jsou čísla periodika z let 1950 až 1955 a jako primární teoretické východisko bude využita charakteristika totalitního jazyka na základě sémantických rysů, které vymezil Jerzy Bralczyk.

Důvodem zvolení tohoto tématu je absolvování semináře Čestina za socialismu s vedoucím této práce. Při volbě tématu referátu jsem uvažovala nad výběrem časopisu *Mateřídouška*, jelikož jsem se už dříve setkala s titulní stranou březnového čísla z roku 1953, na níž je publikován portrét J. V. Stalina. Domnívala jsem se tedy, že by bylo zajímavé v článcích časopisu zkoumat komunistickou propagandu. Bližší pohled na podobu tohoto periodika v číslech z první poloviny 50. let 20. století mě však zaujal natolik, že jsem se rozhodla se časopisem *Mateřídouška* zabývat ve své závěrečné práci. Zkoumání propagandy je i v současnosti problematika, již je důležité se věnovat, jelikož díky pochopení principů, které byly využívány totalitními režimy pro kontrolu společnosti, můžeme rozeznat například mediální manipulaci.

Cílem této práce je popis způsobů, jakými se projevovala komunistická ideologie v *Mateřídoušce* v analyzovaném období. Dále bude věnován prostor změnám intenzity propagandy a otázce, zda se komunistická ideologie projevovala pouze nárazově (např. úmrtí J. V. Stalina), nebo se jednalo o setrvalou tendenci.

Práce je rozdělena na dvě části, z nichž se v teoretické části věnuji dobovému kontextu v Československu, formám komunistické ideologie v časopisech a charakteristice časopisu *Mateřídouška*. V praktické části vymezuji tematické bloky (pravidelné rubriky, články o hornictví či o významných událostech) a v každém z nich se věnuji samotné analýze komunistické ideologie – sémantickým rysům dle Bralczyka, důrazu na spolupráci socialistických zemí, využívání hesel či adoraci autorit a armády. V práci se využívá kombinace kvalitativních a kvantitativních metod k analýze komunistické ideologie se zaměřením na tematickou a jazykovou analýzu propagandy.

Teoretické poznatky jsou čerpány ze *Slovníku komunistické ideologie* od Františka Čermáka, Václava Cvrčka a Věry Schmiedtové, *Průvodce českými dějinami 20. století* od Františka Emmerta, *Jazyka a totalitarismu* od Tomáše Váni a z publikace *Ideologie, jazyky, texty: analýza a interpretace textů Rudého práva z roku 1953 a 1975 a Práva roku 1997* od Alexe Röhricha a dalších.

1. Dobový kontext v Československu v letech 1950–1955

Pro období 50. let 20. století, jež bylo často charakterizováno jako „stalinistické“, bylo příznačné upevnování komunistického režimu a veškerá orientace státu a jeho občanů směřovala k ideálům, které předepisovala ideologie. Českoslovenští občané po druhé světové válce velmi podporovali Komunistickou stranu Československa (dále KSČ). Tato podpora se však postupně proměňovala na nedůvěru, i když často jen „tichou“. KSČ se dostala k politické moci v únoru roku 1948 a pokračovala v budování sovětského (či stalinského) socialismu, jenž se opíral o koncept řízení společnosti bez demokratických principů, „pouze za pomoci direktiv a represivního aparátu,“¹ přičemž třídní rozdělení společnosti bylo alespoň proklamativně sjednocené do jedné třídy pracujících.²

Nástup komunistů k moci byl spojen mimo jiné s vlnami kolektivizace, které byly od roku 1950 plné nátlaku. Vstup do Jednotného zemědělského družstva (dále JZD) se vynucoval násilím, držitelé moci hrozili zemědělcům soudními procesy, jež mohly skončit i trestem smrti. Důsledkem toho se v rozmezí let 1951 až 1953 mnoho zemědělců rozhodlo raději vzdát majetku a vstoupilo „dobrovolně“ do JZD. Jakmile začalo docházet k problémům v hospodářství, hledal se problém vně, nikoli uvnitř. Takto například vznikla kampaň ohledně mandelinky bramborové, kterou k nám údajně přinesli „američtí imperialisté“ (dále se této kampani budeme věnovat v kapitole o rubrice *Kousky mládence Ferdy Mravence*).³

Represe, jež byly nejvýraznější právě v 50. letech, byly zaměřeny na „nepřátele režimu,“ tedy zejména na aktivní členy katolické církve, nekomunistické politiky a již zmíněné majitele zemědělské půdy, nicméně zasáhly i členy KSČ. Byla využívána Státní bezpečnost (StB) a k represím na členy KSČ skrytě nabádal i sám sovětský vůdce Josif Vissarionovič Stalin. V tomto období bylo rozšířeno mnoho deziluzí ohledně nového režimu a byly zasaženy všechny sociální třídy.⁴ Pro upevnění režimu

¹ EMMERT, František. *Průvodce českými dějinami 20. století*. Brno: Clio, 2012, s. 220. ISBN 978-80-905081-0-1.

² Tamtéž, s. 220–221.

³ Tamtéž, s. 231.

⁴ Tamtéž, s. 227–232.

bylo typické neustálé vyvolávání pocitu strachu. To se dařilo prostřednictvím hledání jak vnějšího nepřítele, tedy i mezi běžnými lidmi, tak vnitřního mezi členy KSČ.⁵

V lednu 1950 byl Státní bezpečností zatčen Josef Toufar, farář z Číhoště u Ledče nad Sázavou, za údajný pokus o zinscenování zázraku (tzv. číhošťský zázrak), jenž spočíval v pohybu kříže nad svatostánkem. Jelikož se o tomto „zázraku,“ který ve skutečnosti zinscenovala Státní bezpečnost, hojně mluvilo nejen na církevní půdě, využila této situace KSČ a poukázala na nedůvěryhodnost katolické církve. Ovšem nejvíce zapůsobily na veřejnost represe směřované právě na přední členy KSČ, které vyvrcholily v letech 1952 až 1954.⁶

V oblasti kultury byli pronásledováni jednak křesťansky nebo nekomunisticky orientovaní umělci, jednak levicově zaměření umělci tíhnoucí k avantgardě. Od roku 1948 do 1953 odcestovalo mnoho literátů do exilu.⁷

V roce 1952 byla politická moc plně pod kontrolou KSČ, „ekonomická a sociální transformace je skoro dokončena“⁸ a společnost byla neustále udržována v napětí. Velmi mírné náznaky uvolnění byly znát od 5. března 1953, kdy zemřel J. V. Stalin. 14. března téhož roku zemřel také Klement Gottwald. „Počet trestů smrti se výrazně snížil,“⁹ politické procesy se ale nezastavily.¹⁰

O týden později, tedy 21. března 1953, byl zvolen do funkce prezidenta Antonín Zápotocký. V začátcích jeho působení ve funkci proběhla krize spojená s měnovou reformou, která byla naplánovaná na 1. června 1953 a přispěla k posílení nedůvěry v nastolený režim, „ve finanční systém a bankovní služby.“¹¹ Radikálně klesly jak ceny zboží a služeb, tak i mzdy, u kterých byl pokles ještě citelnější.¹²

⁵ JANOUŠEK, Pavel a BROŽOVÁ, Věra (ed.). *Dějiny české literatury 1945–1989*. II, 1948–1958. Praha: Academia, 2007, s. 27. ISBN 978-80-200-1528-0.

⁶ EMMERT, František. *Průvodce českými dějinami 20. století*. Brno: Clio, 2012, s. 230–232. ISBN 978-80-905081-0-1.

⁷ GALÍK, Josef, MACHALA, Lubomír, PETRŮ, Eduard a kol. *Panorama české literatury: (literární dějiny od počátků do současnosti)*. Olomouc: Agentura Rubico, 1994, s. 309. ISBN 80-85839-04-0.

⁸ TŮMA, Oldřich. Proměny komunistického režimu. In: ČERMÁK, František, CVRČEK, Václav a SCHMIEDTOVÁ, Věra, ed. *Slovník komunistické totality*. Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 13. ISBN 978-80-7422-060-9.

⁹ JANOUŠEK, Pavel a BROŽOVÁ, Věra (ed.). *Dějiny české literatury 1945–1989*. II, 1948–1958. Praha: Academia, 2007, s. 51. ISBN 978-80-200-1528-0.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ EMMERT, František. *Průvodce českými dějinami 20. století*. Brno: Clio, 2012, s. 226. ISBN 978-80-905081-0-1.

¹² Tamtéž, s. 224–226.

1.1 Cenzura

Cenzura byla jednou z podstatných složek nastolení a následného udržení komunistické moci a byla přítomná v celém období totality v Československu. V období 1948–1953 se jednalo o stranickou cenzuru, v letech následujících o státně-stranickou cenzuru.¹³ Vlivem cenzury vzniklo rozštěpení české literatury na oficiální (režimem povolenou a podporovanou), samizdatovou a exilovou.¹⁴

Fungování nakladatelství v Československu bylo ohroženo jednak znárodněním, během něhož bylo velké množství těchto podniků zavřeno, jednak právě cenzurou a dalšími kontrolami, jež zajišťovali politicky spolehliví pracovníci. Důležitými, novými a centralizovanými nakladatelstvími, která se zaměřovala na publikaci beletrie, byly Československý spisovatel a Státní nakladatelství dětské knihy.¹⁵

K formám kontroly je možné zařadit autocenzuru (autor záměrně upravil své dílo, aby splnilo všechna kritéria a mohlo být schváleno k publikaci). Tímto způsobem se měnila a formovala celá kulturní sféra.¹⁶ Kontrolou procházely všechny hromadné sdělovací prostředky, publikace i kultura celkově (např. divadelní inscenace) a měla ji na starost Kulturní rada. „Komunistické instituce rozhodovaly o vzniku a zániku každého časopisu, novin, o jejich nákladu, obsahovém zaměření a o obsazení vedoucích funkcí v redakcích.“¹⁷

Odpovědností šéfredaktorů tiskovin a rozhlasu byl mimo jiné ideologicky zaměřený obsah v daném médiu. Následně zavedlo ústředí KSČ v listopadu 1950 funkci dohlížejících redaktorů. Publikovány mohly být jen takové texty či pořady, jež měly udělené cenzurní číslo označující konkrétního cenzora. Publikace bez tohoto čísla nesměly být vydány pod pohrůžkou trestu.¹⁸

¹³ KAPLAN, Karel a TOMÁŠEK, Dušan. *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956: studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, s. 12. ISBN 80-85270-38-2. 1994.

¹⁴ GALÍK, Josef, MACHALA, Lubomír, PETRŮ, Eduard a kol. *Panorama české literatury: (literární dějiny od počátků do současnosti)*. Olomouc: Agentura Rubico, 1994, s. 309. ISBN 80-85839-04-0.

¹⁵ JANOŮSEK, Pavel a BROŽOVÁ, Věra (ed.). *Dějiny české literatury 1945–1989*. II, 1948–1958. Praha: Academia, 2007, s. 69–71. ISBN 978-80-200-1528-0.

¹⁶ Tamtéž, s. 61.

¹⁷ KAPLAN, Karel a TOMÁŠEK, Dušan. *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956: studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, s. 13. ISBN 80-85270-38-2.

¹⁸ Tamtéž, s. 14–17.

V dubnu 1953 „ustavila vláda úřad státního tiskového dohledu – úřad cenzurní. Po roce přešel úřad do resortu ministerstva vnitra jako Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD),“¹⁹ jež byla nejvyšší institucí cenzury, ale zároveň byla před veřejností utajována.²⁰

2. Časopis *Mateřídouška*

Časopis *Mateřídouška* (s podtitulem *Časopis pro nejmenší čtenáře*) byl založen v prosinci 1945 Františkem Hrubínem a vychází dodnes. Jeho název odkazuje na dílo Karla Jaromíra Erbena, hlavičku a zároveň první číslo ilustroval Josef Lada.²¹ V průběhu let se měnila nakladatelství, kde časopis vycházel – původně jej vydávalo nakladatelství Práce společně se Svazem české mládeže (nakl. Mladá fronta), od září 1950 vycházel v centralizovaném Státním nakladatelství dětské knihy, od roku 1953 v nakladatelství Mladá fronta.²²

Zpočátku vycházel časopis nepravidelně – mezi lety 1947 a 1952 byl čtrnáctideníkem, poté vycházel jako měsíčník. Zároveň do roku 1954 vycházel podle školního roku, od následujícího roku už podle uspořádání roku kalendářního (více ve čtvrté kapitole věnované popisu podob časopisu). V období, jež sledujeme, byl hlavním redaktorem mezi lety 1947–1950 Miloš Holas, následně Jaromír Průša do roku 1952. Průšu nahradil Jiří Václav Svoboda, jenž byl na své pozici až do roku 1962.²³

Od ročníku 1948/49 došlo ke změně a časopis se zpolitizoval. Z prozaických žánrů se stala tím nejčastějším povídka, byla však často schematická a didaktická, dále bajky či pohádky. Mezi další žánry patřily básnické příspěvky, překlady textů z ruštiny a komiksy.²⁴ Téma bylo vždy navázané na roční období.²⁵

¹⁹ KAPLAN, Karel a TOMÁŠEK, Dušan. *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956: studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, s. 15–16. ISBN 80-85270-38-2.

²⁰ Tamtéž, s. 16.

²¹ ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850–1989)*. Praha: Karolinum, 2014, s. 365. ISBN 978-80-246-2478-5.

²² DOKOUPIL, Blahoslav (ed.). *Slovník českých literárních časopisů, periodických literárních sborníků a almanachů 1945–2000*. Brno: Host, 2002, s. 145. ISBN 80-7294-041-4.

²³ ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850–1989)*. Praha: Karolinum, 2014, s. 363. ISBN 978-80-246-2478-5.

²⁴ DOKOUPIL, Blahoslav (ed.). *Slovník českých literárních časopisů, periodických literárních sborníků a almanachů 1945–2000*. Brno: Host, 2002, s. 145. ISBN 80-7294-041-4.

²⁵ ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850–1989)*. Praha: Karolinum, 2014, s. 366. ISBN 978-80-246-2478-5.

Během let, kdy byla *Mateřídouška* vydávána, je možné sledovat mnoho změn, ve kterých je znát „rukopis“ či vkus každého šéfredaktora. První období můžeme nazvat jako „hrubínovské“, byla pro něj typická podoba almanachů a každé číslo ilustroval jeden výtvarník, jako byl například Josef Lada, Vlastimil Rada či Antonín Strnadel. Takový výtvarný rámec měla *Mateřídouška* do počátku 70. let. Na poslední straně časopisu se obvykle nacházel jeden z příběhů kresleného seriálu Ondřeje Sekory *Kousky mládence Ferdý mravence* či dalších ilustrovaných příběhů.

3. Formy komunistické propagandy v časopisech

Termín propaganda je možné vyložit jako přesvědčování lidu o správnosti daného režimu / dané víry.²⁶ Přesvědčování probíhá pomocí opakování hodících se výroků a zároveň se považovalo za nutné potlačit odlišné názory.²⁷ V Československu se jednalo o „propagandu totalitní, organizovanou centrálně a bez konkurence.“²⁸

Komunistická propaganda využívá násilné a demagogické způsoby pro přesvědčení a následnou manipulaci lidí. Pokouší se o vytlačení názorů, které nekorespondují s postoji režimu. Není „připuštná myšlenková konkurence“²⁹ (ta je pouze neoficiální a tajná), lidé se stávají předmětem manipulace a takovým způsobem může dojít k přijetí myšlenek režimu. František Čermák připouští, že se tato propaganda podobá tzv. vymývání mozků, tedy snahu o změnu myšlení, „papouškování.“³⁰

Dle Karla Wolfganga Deutsche, amerického politologa, je primárním prostředkem řízení a výkonu moci komunikace, jejíž součástí je jazyk.³¹ Také proto jsou ve *Slovníku komunistické totality* rozlišovány dva jazyky: V-jazyk, jenž užívali komunističtí vládcí a byl tudíž jazykem komunistické propagandy, a O-jazyk, jenž používali ovládaní, a jednalo se o neoficiální jazyk, součástí byl často i humor, s nímž ovládaní reagovali na tlak propagandy. Hojný byl výskyt synonym (např. *komouš – komunist, fízl – tajný policista*), vedle toho existovala i slova, která se vyskytovala pouze v O-jazyce (*podpultovka, estébák, bonzák*).³²

Jazyk běžné společnosti byl, pokud jde o ideologizaci, prakticky neměnný z toho důvodu, že se ideologicky zabarvené termíny, slovní spojení apod. nikdy nedostaly do skutečně běžného, každodenního jazyka, vždy zůstaly na periferii slovní zásoby. Oldřich Tůma zmiňuje termín *soudruh*, jenž se nikdy nestal běžným oslovením, používal se pouze „v kontextech, kde za ním stála jasná autorita (na vojně nebo

²⁶ ČERMÁK, František. Slovník komunistické totality: lexémy, nominace a jejich užití. In: ČERMÁK, František, CVRČEK, Václav a SCHMIEDTOVÁ, Věra (ed.). *Slovník komunistické totality*. Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 31–32. ISBN 978-80-7422-060-9.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž, s. 33.

²⁹ Tamtéž, s. 31.

³⁰ Tamtéž.

³¹ VÁŇA, Tomáš. *Jazyk a totalitarismus. Politika a společnost*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s. 23. ISBN 978-80-7325-316-5.

³² SCHMIEDTOVÁ, Věra. *Malý slovník reálií komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 5–10. ISBN 978-80-7422-192-7.

ve škole).³³ Je však možné narazit na případ, kdy byl termín *soudruh* užit v běžné komunikaci, ovšem je nutné zmínit, že pouze s ironickým podtónem.³⁴

Pro udržení moci je dle Tomáše Váni klíčové ovládnutí všech komunikačních prostředků.³⁵ Jako velice účinná se ukázala propaganda v hromadných sdělovacích prostředcích.³⁶ Petr Fidelius zmiňuje nebezpečí a účinnost oficiální propagandy v jejím podceňování, naopak nepřikládá důležitost tomu, že obsahu propagandy někdo uvěřil.³⁷ Mezi využívané prostředky propagandy patřila výrazná falešná dichotomie – člověku je vsugerovaný pocit velkého nátlaku – musí si vybrat buď řád, anebo anarchii; buď realita, anebo iluze apod.³⁸

Docházelo ke změnám v lexiku – dřívější běžná slova byla režimem nahrazována, např. *řeznictví* – nově prosazováno *masna*, *policista* – *příslušník* apod. Vznikaly také lexémy, které byly používány pouze v totalitní době, tudíž po pádu režimu ztratily svůj význam. Důvodem, proč vznikaly, bylo nedostatečné vyjádření pomocí „rekombinací či přehodnocení lexémů existujících.“³⁹ V tomto případě vznikalo méně autosémantických lexémů a hojně se rozvíjela synonymie. V totalitním lexiku oficiálním se tato synonymie však nenachází. Lexémy, jež se vyskytovaly v neoficiálním totalitním jazyce označovaly nejružnější „nežádoucí jevy a typy“,⁴⁰ např. *mánička*. Vzniklo mnoho zkratk, jež převážně označovaly instituce či země, a většinou se jednalo o zkratky iniciálové (*KSČ*, *ÚV*, *JZD*, *SSSR* apod.).⁴¹

Opačnou změnou prošla abstrakta, u nichž totalitní jazyk využil arbitrárnosti a individuálního chápání významu. Označující zůstalo stejné, změna proběhla u označovaného. Jako příklad je možné uvést lexém *demokracie*.⁴²

³³ TŮMA, Oldřich. Proměny komunistického režimu. In: ČERMÁK, František, CVRČEK, Václav a SCHMIEDTOVÁ, Věra (ed.). *Slovník komunistické totality*. Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 14. ISBN 978-80-7422-060-9.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ VÁŇA, Tomáš. *Jazyk a totalitarismus. Politika a společnost*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s. 49. ISBN 978-80-7325-316-5.

³⁶ FIDELIUS, Petr. *Jazyk a moc*. Knižní řada stávkového výboru FF UJEP Brno, sv. 4. Brno: Stávkový výbor filosofické fakulty UJEP, 1989, s. 8.

³⁷ Tamtéž, s. 8–12.

³⁸ Tamtéž, s. 166.

³⁹ ČERMÁK, František. *Slovník komunistické totality: lexémy, nominace a jejich užití*. In: ČERMÁK, František, CVRČEK, Václav a SCHMIEDTOVÁ, Věra (ed.). *Slovník komunistické totality*. Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 21. ISBN 978-80-7422-060-9.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Tamtéž, s. 19–21.

⁴² VÁŇA, Tomáš. *Jazyk a totalitarismus. Politika a společnost*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013, s. 68–69. ISBN 978-80-7325-316-5.

Lexikum se dále rozšířilo o evaluativa, početnější byla negativně hodnotící adjektiva, popř. adverbia, substantiva či verba. Odsuzovalo se vše nehodící se a údajně nepřátelské. Méně častá byla pozitivní evaluativa. Je možné uvažovat také o „pragmaticky ambivalentních substantivech,“⁴³ jež připouštějí pozitivní i negativní hodnocení. Evaluativita lexémů se měnila, avšak před i po komunistické době se jednalo o neutrální hodnocení.⁴⁴

Dále je třeba zmínit kolokace, jež jsou ve *Slovníku komunistické totality* rozděleny na:

- kolokace dobové – označují takové jevy, které jsou pro dobu specifické a neutrální;
- kolokace komunistické a propagandistické – označují jevy, které jsou dobové i komunisticky specifické a její existenci zapříčinila existence komunistického režimu.⁴⁵

Hesla a slogany taktéž rozšířily lexikum a vznikly se záměrem „navenek vyvolat (často i v důsledku připraveného ‚spontánního‘, regulovaného skandování) dojem masové vůle, a to většinou jednoduše buď pro něco, nebo proti něčemu.“⁴⁶ Dle Čermáka právě tím, že občanům udávala, co mají provolávat, dostála manipulace lidí jednoho ze svých vrcholů. Mnohdy se jedná o substantiva s vykřičníkem na konci či verba v imperativu, případně evaluativní adjektiva s funkcí přesvědčovat. Taková hesla byla taktéž dichotomická, a to pozitivní (*Ať žije...!*) a negativní (*Pryč s...!*). Dochází k častému opakování frází a podobných hesel, jež můžeme také považovat za prostředek propagandy.⁴⁷

Čermák stanovil tři faktory, pomocí nichž lze adresáta ovlivnit a odebrat mu vlastní názor: evaluace pojmu/reality, odsouzení názoru posluchače jako negativního, násilné přesvědčování a vnučování hodnocení, které je pro manipulátora žádoucí. Často se pro důvěryhodnost, tudíž i úspěšnou manipulaci, podloží daný výrok o autoritu nebo názor,

⁴³ ČERMÁK, František. *Slovník komunistické totality: lexémy, nominace a jejich užití.*

In: ČERMÁK, František, CVRČEK, Václav a SCHMIEDTOVÁ, Věra (ed.). *Slovník komunistické totality.* Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 20. ISBN 978-80-7422-060-9.

⁴⁴ Tamtéž, s. 19–20.

⁴⁵ Tamtéž, s. 23.

⁴⁶ Tamtéž, s. 25.

⁴⁷ Tamtéž, s. 25–26.

jež údajně panuje ve společnosti. Pro propagaci režimu se využívají pozitivní evaluativa.⁴⁸

3.1 Propaganda směřovaná na děti

Komunistická propaganda byla velice často směřovaná na děti, jelikož během dospívání lze pravděpodobně nejlépe formovat osobnost jedince. Komunistický režim se tedy snažil vychovat z dětí občany, u nichž bude úplně potlačena schopnost kritického myšlení. Pavlína Formánková ve svém článku *Propaganda pro nejmenší* zmiňuje, že v nejrůznějších pohádkách a říkánkách jsou „propagovány ideové představy režimu, které se je snaží [...] formovat v duchu svých cílů.“⁴⁹

Po převratu v únoru 1948 se začal v textech pro děti vyskytovat důraz na kolektiv, zároveň upozaďování individualismu, společenská témata či „černobílý obraz rozděleného světa.“⁵⁰ Pedagogické metody vycházely především z teorií Antona Semjonoviče Makarenka, jenž se vyjadřoval k důležitosti kolektivu ve výchově dětí. Byla zřízena Pionýrská organizace, do níž byly začleněny všechny děti, ovšem ty děti, které do organizace nedocházely (z jakéhokoli důvodu), byly považovány za „outsidery.“⁵¹

Hojně byla využívána dichotomie, jež rozdělovala svět na dvě skupiny – dětství ve stalinistickém Československu bylo líčeno jako plné her, radosti a štěstí, naopak pro vytvoření kontrastu byl využíván Západ, kde byly děti hladové a musely pracovat. Ono schéma bylo přítomné téměř v každém příběhu publikovaném v časopisu či knížce.⁵²

Výše zmíněné nové výrazy i společenská/politická situace se mohly ukázat například v akci proti „americkému brouku“, kterou ztvárnil v *Mateřídoušce* Ondřej Sekora, následně na stejné téma zpracoval celou knížku.⁵³

S novým režimem přišli i noví hrdinové příběhů pro děti, jako například pohraničníci, kteří symbolizovali „strážce míru“, ztělesňovali hrdinství a děti k nim vzhlížely.

⁴⁸ ČERMÁK, František. Slovník komunistické totality: lexémy, nominace a jejich užití.

In: ČERMÁK, František, CVRČEK, Václav a SCHMIEDTOVÁ, Věra (ed.). *Slovník komunistické totality*. Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 33. ISBN 978-80-7422-060-9.

⁴⁹ FORMÁNKOVÁ, Pavlína. Propaganda pro nejmenší. *Dějiny a současnost*. Praha: Dějiny a současnost o.s., 2007, roč. 29, č. 1, s. 17. ISSN 0418-5129.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž, s. 19.

⁵² Tamtéž, s. 17–18.

⁵³ Tamtéž, s. 18.

Vznikl kroužek Mladých strážců hranic a děti byly v rámci něj mimo jiné učeny, jak nahlásit „podezřelé osoby“, které se pohybovaly v hraničním pásmu. Tímto byly vedeny k udavačství a „hon na lidi snažící se uprchnout do svobodného světa považovaly za hru na hrdinství.“⁵⁴

Častokrát bylo tematizováno hornictví, jelikož se Československo po převratu více orientovalo na těžký průmysl. Během Lánské akce⁵⁵ měly všechny noviny „informovat o potřebnosti a krásách hornického povolání, o sociálních výhodách, které jsou hornickým učňům i horníkům poskytovány.“⁵⁶ V rámci této akce bylo také zdůrazněno, že se do té doby ryze mužských povolání mohou zastat i ženy.⁵⁷ Tématu hornictví a taktéž ženám v hornictví se budeme věnovat v kapitolách níže.

Během vánočních svátků se v časopisech pro děti po roce 1948 vytratil motivy Ježíška (či Jezulátka) – záměrem bylo dětem objasnit, že Ježíšek neexistuje, a nahradil jej děda Mráz. Katolická církev byla považována za nepřítele, a proto bylo mnoho církevních svátků zrušeno, avšak u Vánoc se „komunisté aspoň pokusili zjednodušit svátky narození Krista na pouhé rozdávání dárků“⁵⁸ či do podoby jakési slavnostní příležitosti pro bilancování pracovních výkonů. Nastal i pokus o změnu termínu Vánoc – předávání dárků se mělo přesunout z 24. prosince na 1. ledna.⁵⁹

3.2 Totalitní jazyk podle Jerzyho Bralczyka

Jerzy Bralczyk je polský lingvista věnující se mimo jiné jazyku v médiích a formám manipulace a přesvědčování. V manipulativních a totalitních textech charakterizoval sedm sémantických rysů, jež se v takových textech vyskytují.

Důležitost je prvním rysem manipulativních textů, kterým autoři vyjadřují zásadní, přelomový význam, a je vyjadřovaná adjektivy *základní, velký, vydatný, hlavní, klíčový, důležitý* apod. Důraz je možné dodat superlativem či adverbii *zvláště, velmi,*

⁵⁴ FORMÁNKOVÁ, Pavlína. Propaganda pro nejmenší. *Dějiny a současnost*. Praha: Dějiny a současnost o.s., 2007, roč. 29, č. 1, s. 18–19. ISSN 0418-5129.

⁵⁵ Lánská akce byl celostátní nábor mládeže pro učební obory těžkého průmyslu.

⁵⁶ FORMÁNKOVÁ, Pavlína. Propaganda pro nejmenší. *Dějiny a současnost*. Praha: Dějiny a současnost o.s., 2007, roč. 29, č. 1, s. 19. ISSN 0418-5129.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž, s. 20.

⁵⁹ Tamtéž, s. 19–20.

výjimečně, dále substantivy typu *základ, klíč, jádro* či verby *podtrhnout, zdůrazňovat*.⁶⁰

Druhým rysem je *univerzálnost* a projevuje se výrazy *každý, celý, všichni, masy, mnoho, řady* či *miliony*, jež mají persvazivní hodnotu.⁶¹ Komunikátor prezentuje pomocí tohoto rysu komunikantovi univerzálnost své politiky a potvrzuje její jednotu. Zároveň se majorizací předchází přímému odmítání dané myšlenky, jelikož je řečeno např. *všichni naši občané, celý náš blok* atd.⁶²

Jako třetí kategorii uvádí *blížkost*, tedy snahu o ztotožnění autora a adresáta textu, součástí čehož jsou přítomny emoce. Využívají se pronomina *my* a *náš*, prostřednictvím kterých se snaží vymýtit individualitu a dovést adresáta k uvědomění si společných cílů. Do této kategorie také spadají substantiva vyjadřující vztah s jinými lidmi, např. *bratrství, přátelství, vztah*.⁶³

Lexémy pro vyjádření čtvrtého rysu *nutnosti* jsou adjektiva *jediný, správný, nutný* či negovaná adjektiva *neodvratný, nepopíratelný, nezničitelný*, doplněna jsou o substantiva *úkol, cíl, nutnost, důsledek*. Tento rys se vyskytuje v kontextu neodvratitelného a zákonitého vývoje, u něhož není jiná alternativa.⁶⁴

Jako pátý rys definoval Bralczyk *správnost (pravdivost)* všeho, co totalitní režim vydává. *Správnost* je důsledkem *nutnosti*. Vyjadřuje se nejčastěji spojením substantiv *pravda, správnost, svědectví* a adjektiv *dějinný* či *historický*, dále nejrůznějšími termíny a cizími slovy. Komunikátor se často opírá o vědeckou práci, např. *vědecky potvrzeno*.⁶⁵

Za předpokladu, že jsou splněny všechny předešlé rysy, není možné se obejít bez rysu šestého – *koherence*. Aby měl adresát pocit, že se ve světě orientuje a rozumí mu, je nezbytná uspořádanost světa politické propagandy. Využívají se adjektiva *pevný, nerozborný, harmonický* ve spojení se substantivy *sjednocení, struktura, systém* nebo

⁶⁰ LOTKO, Edvard. *Srovnávací a bohemistické studie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 179–180. ISBN 978-80-244-2201-5.

⁶¹ Persvaze je schopnost přesvědčit a ovlivnit své okolí.

⁶² LOTKO, Edvard. *Srovnávací a bohemistické studie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 180. ISBN 978-80-244-2201-5.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž, s. 181.

⁶⁵ Tamtéž, s. 180.

identita. V textech se vyskytuje velké množství konektorů (*tedy, proto, právě proto*) a parataktických spojek (*jak – tak, nejen – ale i*).⁶⁶

Posledními rysy jsou *pokrokovost* a *trvalost*, jež počítáme jako jeden rys, jelikož jsou velice úzce provázány. Je možné je rozdělit na pozitivní v případě držitelů moci (např. *pokrok, progresivita, rozvoj*) a negativní u politických oponentů (např. *zpátečnictví, stagnace, konzervatismus, zaostalost*). Využívají se pro zdůraznění pokroku a změn ve světě, každá taková změna má svůj pozitivní dopad.⁶⁷

⁶⁶ LOTKO, Edvard. *Srovnávací a bohemistické studie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 181. ISBN 978-80-244-2201-5.

⁶⁷ Tamtéž.

4. Popis podoby časopisu *Mateřídouška*

Prvním ročníkem, jenž bude v této práci analyzován, je šestý, konkrétně od čísla osm, jež vyšlo 1. ledna 1950. Časopis vychází pravidelně dvakrát měsíčně, avšak jak bylo zmíněno výše, v měsíci červenci a srpnu nevychází až do roku 1955. Jedinou výjimkou v roce 1950 je září, kdy vyšlo pouze jedno číslo. Podobně je tomu v následujícím roce 1951 – čísla vychází vždy první a patnáctý den v měsíci.

Publikace se stává v roce 1952 nepravidelnou. Od ledna do března vychází dvakrát v měsíci, avšak od dubna do června pouze jednou v měsíci. V druhé polovině roku je situace obdobná, tj. v září a v listopadu jsou publikována dvě čísla, naopak v říjnu i prosinci pouze jedno.

Vydávání v roce 1953 se nese taktéž v duchu nepravidelnosti, např. v měsíci březnu vychází tři čísla, oproti tomu v květnu není publikováno žádné. Změna nastává v následujícím roce a vychází pravidelně jedno číslo měsíčně, vždy patnáctý nebo dvacátý den. V posledním roce, jenž je předmětem analýzy, se publikování ustálilo na patnáctý den v měsíci, ovšem jsou nově zahrnuty i měsíce červenec i srpen.

Po dobu analyzovaného období se na titulní straně změnil ze stálé podoby vrchní části strany pouze podnadpis. Zatímco u druhého čísla vydaného 1. října 1950 je pod vizuálně neměnným názvem *Mateřídouška* dosud podnadpis *Čtrnáctideník pro nejmenší čtenáře*, u následujícího čísla třetího z 15. října 1950 nacházíme podnadpis *Časopis pro nejmenší čtenáře*. Ve spodní části titulní strany se obvykle nachází obrázek korespondující s ročním obdobím, často také kratší forma poezie.

V *Mateřídoušce* se objevovaly pravidelné rubriky různého druhu, např. rubrika *Klub nejmladších přírodopisců*, jež se zpravidla nacházela na poslední straně časopisu⁶⁸ a je zaměřena na zahradničení. Dále zmíníme rubriku *Kde je Míša?*, *Film o kuřátku* nebo *O Aničce, o Mourkovi* (ilustrátor Ondřej Sekora, spisovatel Oldřich Syrovátek). *Lesním novinám a Kouskům mládence Ferdy Mravence* se budeme věnovat níže.

Pravidelnou rubrikou byly také hádanky o různém rozsahu, jež byly publikovány ve většině čísel časopisu z analyzovaného materiálu. Takové hádanky byly i různými způsoby obměňovány, jako například v sekci s názvem *U výkladní skříně*,⁶⁹ v níž mají

⁶⁸ Výjimku tvoří 1. 9. 1951 a 15. 9. 1951.

⁶⁹ U výkladní skříně. *Mateřídouška*. 1951, roč. 7, č. 12, s. 188.

děti rozpoznat podle obrázku knihu. Čtenáři byli vyzýváni, aby poslali své výsledky do redakce a mohli za správné odpovědi vyhrát jak menší odměny, většinou knihu, tak i například vstupenky do pražské ZOO.⁷⁰ Dalším typem výtvorů, k nimž byly děti redakcí vyzývány k zaslání, patřily výtvarná díla, např. květiny v okně,⁷¹ dále vyřešení přesmyček s písmeny či doplňovačky.⁷² Spíše výjimečně se v jednotlivých číslech vyskytovala křížovka, například z 15. listopadu 1955⁷³ obsahovala tajenku – známou knihu od Boženy Němcové.

Nejinteraktivnějšími rubrikami byly hry nacházející se obvykle na poslední straně. Hra s názvem *Koblížek*⁷⁴ zahrnovala hrací pole i figurky na vystřihnutí. Další hra s kostkou na vystřihnutí byla z 15. prosince 1950⁷⁵ o lesních zvířatech, které se mají dostat ke krmelci. Jako poslední uvádíme hru *S čím kdo pracuje*⁷⁶ z 15. března 1951, v níž se má přiřadit správný nástroj k dané profesi (např. horník využívá helmu, krumpáč apod.). Ve hře je vyzdvihována důležitost strojů při práci a apeluje se na schopnost dětí tyto nástroje rozpoznat, jelikož je v budoucnu budou pravděpodobně využívat ve své profesi.

⁷⁰ Naše soutěž: co víte o zvířatech? *Mateřidouška*. 1954, roč. 10, č. 6, s. 15.

⁷¹ Krásné okno. *Mateřidouška*. 1954, roč. 10, č. 10, s. 13.

⁷² Hádanky. *Mateřidouška*. 1954, roč. 10, č. 10, s. 15.

⁷³ Hádanky. *Mateřidouška*. 1955, roč. 11, č. 15, s. 239.

⁷⁴ Hra „Koblížek“. *Mateřidouška*. 1955, roč. 11, č. 16, s. 256.

⁷⁵ Pro zimní večery. *Mateřidouška*. 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 123–124.

⁷⁶ S čím kdo pracuje. *Mateřidouška*. 1951, roč. 7, č. 14, s. 211–213.

5. Analýza propagandy

V následujících kapitolách se budeme věnovat analýze čísel časopisu *Mateřídouška* od roku 1950 do 1955. Rozřazení analyzovaného materiálu, jež obsahuje stopy propagandy, do jednotlivých kapitol proběhlo primárně na základě tematických okruhů, následně budeme využívat jako výchozí teoretický základ sémantické kategorie Jerzyho Bralczyka. Dále se zaměříme na dichotomii (např. *přítel a nepřítel*), projevy důrazu na spolupráci socialistických zemí, adorace autorit a využívání hesel. V následujících kapitolách budou přiloženy pouze ukázky z příspěvků, ovšem příslušné výrazy k zařazení do kategorií se budou vybírat z celých článků.

5.1 Překlady a odkazy na jiné národy

V časopisu *Mateřídouška* byly publikovány jednak původně české texty, jednak překladové. Především u pohádek a přísloví se autoři často inspirovali v jiných národech. Kromě Sovětského svazu, jemuž bude věnována samostatná kapitola níže, patří Čína k nejčastějším zemím, k nimž se příběhy vztahují, nebo se jedná o čínské lidové příběhy, např. *Proč slunce vychází a zapadá*⁷⁷, *Nepokořitelní bratři*⁷⁸ či *Tygr a osel*.⁷⁹ Příkladáme ukázku z pohádky *Vytrvalý Yun Su* publikované 15. března 1950, jež tematizuje odhodlanost chlapce, jenž pocházel z chudé rodiny a byl schopný pro své vzdělání mnohé obětovat: „Yun Su dosáhl svého cíle. Stal se velikým vědcem. A lidé dosud vzpomínají na vytrvalost chudého chlapce jménem Yun Su.“⁸⁰

Dalšími národními pohádkami byly korejské (*Proč je moře slané?*⁸¹), mongolské (*Moudrý Bilin-Senge*⁸²), maďarské (*Jak se mnich v osla proměnil*⁸³), polské (*Vítr a slunce*⁸⁴) nebo arménské (*Zákazník a mistr*⁸⁵). Uvádíme pouze výčty, jelikož v uvedených příspěvcích nenacházíme stopy propagandy, pouze ve výše zmíněné čínské pohádce, v níž nalézáme kategorii nutnosti (*cíl*), důležitosti (*veliký*) a pokrokovosti/trvalosti (*vytrvalost*).

⁷⁷ Proč slunce vychází a zapadá. *Mateřídouška*. 1950, roč. 6, č. 16, s. 250–251.

⁷⁸ Nepokořitelní bratři. *Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 5, s. 74–76.

⁷⁹ Tygr a osel. *Mateřídouška*. 1953, roč. 9, č. 15–16, s. 235.

⁸⁰ Vytrvalý Yun Su. *Mateřídouška*. 1950, roč. 6, č. 13, s. 202.

⁸¹ Proč je moře slané? *Mateřídouška*. 1951, roč. 8, č. 4, s. 58–60.

⁸² Moudrý Bilin-Senge. *Mateřídouška*. 1951, roč. 7, č. 10, s. 151.

⁸³ Jak se mnich v osla proměnil. *Mateřídouška*. 1953, roč. 9, č. 10, s. 157.

⁸⁴ Vítr a slunce. *Mateřídouška*. 1953, roč. 10, č. 5, s. 71.

⁸⁵ Zákazník a mistr. *Mateřídouška*. 1954, roč. 10, č. 6, s. 12–13.

5.2 Pravidelné rubriky

V následujících kapitolách se budeme věnovat rubrikám s názvy *Lesní noviny*, později nahrazené *Školními novinami*, jež stručně představíme, a *Kousky mládence Ferdy Mravence*.

5.2.1 *Lesní noviny*

Rubrika *Lesní noviny* vycházela v časopisu od 1. října 1950 a v představení tohoto nového formátu je zmíněno, že ji píše „s dětskými dopisovateli sovětský spisovatel Vitalij Bianki.“⁸⁶ Tvrzení dokládá, že část *Mateřídoušky* bude pod sovětským vlivem, jemuž bude věnován větší prostor níže. Kromě základních informací o zvířatech, jež jsou spjaté s aktuálním ročním obdobím (např. činnosti zvířat, které se chystají na zimu⁸⁷), je věnován velký prostor Sovětskému svazu i přesto, že je ústředním tématem vždy příroda a její proměny. Jako příklad uvádíme článek z 15. prosince 1950 s názvem *Z různých konců Sovětského svazu*,⁸⁸ v němž je představeno zimní období v různých krajinách této země, a je zakončen:

„Jak vidíte, mnoho rozmanitých zim je v Sovětském svazu. A všechny jsou naše, všechno to je naše veliká vlast. Vyber si kraj, který se ti líbí. A ať přijedeš kamkoli, ať se usadíš kdekoli – všude tě čeká krása i práce: pozorovat, objevovat nové krásy a nová bohatství naší země a budovat na ní nový, lepší život.“⁸⁹

Hlavní formou propagandy je v této rubrice především onen sovětský vliv, jenž je přítomný po celou dobu publikování *Lesních novin*. Ve výše uvedeném článku se však můžeme věnovat i kategoriím Bralczyka, jež jsou v úryvku patrné, a to rys univerzálnosti (*mnoho, všichni, kamkoli, kdekoli, všude*), blízkosti (*naš*), důležitosti (*veliký*) a pokrokovosti/trvalosti (*objevovat, budovat [...] nový*). Jako poslední projev propagandy zmíníme evaluativum *lepší život* – vyzdvihují se podmínky k žití v Sovětském svazu, jež jsou prezentovány jako kvalitnější než v jiných zemích.

Lesní noviny vychází naposledy 15. června 1951 a nahrazují je *Školní noviny*, jež jsou zaměřeny na prostředí Československa a je v nich věnován prostor především tématům pionýrů, horníků, vojáků a armádě, prezidentu Gottwaldovi, Stalinovi a významným

⁸⁶ *Lesní noviny. Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 2, s. 28.

⁸⁷ Schovávají se. *Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 3, s. 45.

⁸⁸ *Z různých konců sovětského svazu. Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 117–122.

⁸⁹ Tamtéž, s. 122.

událostem (např. výročí Říjnové revoluce⁹⁰), jednotlivým tématům bude věnován prostor níže. Tato rubrika vycházela do 15. června 1952.

5.2.2 *Kousky mládence Ferdy Mravence*

Příběhy Ferdy Mravence od Ondřeje Sekory byly publikovány již v prvním čísle z analyzovaného materiálu, vycházely nepravidelně a mezi jednotlivými vydáními s touto rubrikou bylo různě dlouhé časové období. Poslední příběh o Ferdovi vyšel v *Mateřídoušce* 1. února 1951.

Komiksy velice často obsahovaly přímé odkazy na politickou situaci, osobnosti („Jak Zátopek Ferda běží“⁹¹ z 1. ledna 1950), dobré skutky (pomoc slabšímu spolužákovi s učivem⁹²) a další. V příspěvcích byly také obsaženy lexémy, jež můžeme považovat za neobvyklé, respektive v příbězích určených pro děti bychom je neočekávali. Jako první uvádíme komiks z 15. června 1950, jenž pojednává o chlapcových snech. Přál by si mnoho knih či loď a Ferda mu radí, aby využil vkladní/spořitelní knížku: „Co nepřeje závist smíška, dá ti spořitelní knížka. Naspoříš si na loď, vesla, aby tě po vodě nesla. Motorku si koupíš pěknou, smíšci, ti se toho leknou. A pak všechno, co chceš mít, vkladní knížka umožní ti.“⁹³

Jako další a podobný případ uvádíme využití zkratky pro Sbor národní bezpečnosti: „Vzadu necht' též jedna svítí, sice SNB tě chytí.“⁹⁴ Jak bylo řečeno výše ve třetí kapitole, vzniklo velké množství zkratk, a to se promítlo i do příběhů pro děti.

K nejčteněji využitým kategoriím u komiksů o Ferdovi patří kategorie pokrokovosti/trvalosti (*plán, plánovat*⁹⁵), blízkosti (*náš, spojený*) a univerzálnost (*hodně, víc a víc, všechno*), což dokládáme ve třech následujících ukázkách. Druhá ukázka je z komiksu s názvem *Ferda Mravenec ničí plány brouků Všeckožroutů*, ovšem řadíme jej do této kapitoly, jelikož protagonistou zůstává Ferda Mravenec. Na konci tohoto komiksu je navíc využito heslo *At' žije mír!*⁹⁶ Dichotomické rozlišení

⁹⁰ 34. výročí Říjnové revoluce. *Mateřídouška*. 1951, roč. 8, č. 5, s. 78.

⁹¹ SEKORA, Ondřej. Kousky mládence Ferdy Mravence. *Mateřídouška*. 1950, roč. 6, č. 8, s. 128.

⁹² SEKORA, Ondřej. Kousky mládence Ferdy Mravence. *Mateřídouška*. 1950, roč. 6, č. 9, s. 144.

⁹³ SEKORA, Ondřej. Kousky mládence Ferdy Mravence. *Mateřídouška*. 1950, roč. 6, č. 19, s. 304.

⁹⁴ SEKORA, Ondřej. Kousky mládence Ferdy Mravence. *Mateřídouška*. 1950, roč. 6, č. 15, s. 240.

⁹⁵ Substantivum *plán* a verbum *plánovat* nebyla původně zařazena do této kategorie, avšak domníváme se, že je možné je do kategorie pokrokovosti/trvalosti zařadit.

⁹⁶ SEKORA, Ondřej. Ferda Mravenec ničí plány brouků Všeckožroutů. *Mateřídouška*. 1951, roč. 7, č. 11, s. 172.

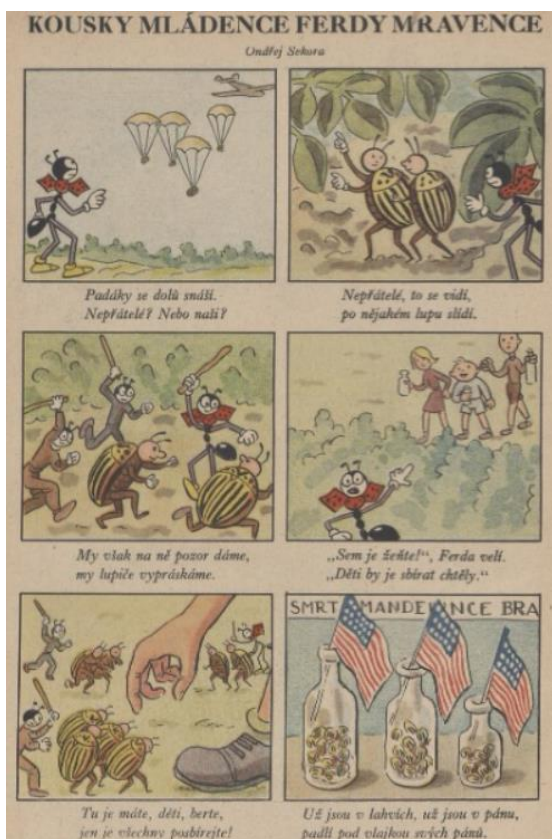
se projevuje především ve třetí ukázce, konkrétně pronominem *naši* a substantivem *nepřátelé*.

„Plánovat jste zapomněli. [...] Jak plánovat, teď už víme, dokola si zatančíme.“⁹⁷

„My se bit nebudeme. Ani nápad. Ale spojenými silami vypráskáme Kazimíry. Nechceme válku. Chceme mír. Je nás hodně a bude nás stále víc a víc!“⁹⁸

„Padáky se dolů snáší. Nepřátelé? Nebo naši? [...] Už jsou v lahvích, už jsou v pánu, padlí pod vlajkou svých pánů.“⁹⁹

Poslední ukázka z komiksu, který přikládáme níže, odkazuje ke kampani proti „americkému brouku“, během níž byla taktéž klíčová dichotomie *naši* a američtí *nepřátelé*. Její vyvrcholení vidíme v poslední části komiksu, kde jsou zobrazeny nasbírané mandelinky bramborové a nad nimi jsou symbolicky vystavené americké vlajky.

Obrázek 1 – kampaň o „americkém brouku“ (1. 9. 1950)

⁹⁷ SEKORA, Ondřej. Kousky mládence Ferdy Mravence. *Mateřídouška*. 1950, roč. 6, č. 14, s. 224.

⁹⁸ SEKORA, Ondřej. Ferda Mravenec ničí plány brouků Všeckožroutů. *Mateřídouška*. 1951, roč. 7, č. 11, s. 172.

⁹⁹ SEKORA, Ondřej. Kousky mládence Ferdy Mravence. *Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 1, s. 16.

5.3 Hornictví

Hornictví se stalo v důsledku Lánské akce často využívaným tématem a to se také během analýzy potvrdilo. V příspěvcích v *Mateřidoušce* se povolání horníka prezentuje jako poctivé, velice důležité, prospěšné pro společnost a horník jako protagonista je charakterizován pouze pozitivními vlastnostmi.

V *Hornické pohádce*¹⁰⁰ se představuje práce horníka v dřívějších dobách jako velice náročná a těžká. Oproti tomu práce horníka v 50. letech je – údajně – mnohem pohodlnější. Protagonista, horník Jirka, dochází k poznání, že jsou přátelé a práce nade všechno bohatství. „Těšil se dolů, těšil se na práci.“¹⁰¹

Jak již bylo zmíněno, horníci jsou velice obdivováni a jejich povolání se přikládá velká důležitost. To se ukazuje v krátké básni od Josefa Filgase *Fárali horníci*,¹⁰² v níž se zdůrazňuje, že uhlí potřebuje každý a není možné se bez něj obejít, nebo dále v příspěvku *Horník*¹⁰³ pojednávajícím o synu, jenž je hrdý na svého otce, jelikož ten překračuje stanovené plány.

Téma přetrvávalo i v druhé polovině roku 1951, kdy se 15. září objevila na titulní straně kresba horníků (přikládáme níže). Ve stejném čísle v *Hornickém závazku*¹⁰⁴ je zmíněna poctivost a pracovitost, které jsou prokazovány plněním a také překonáváním závazků a plánů. Ve spojitosti s tím si i samy děti stanovují vlastní závazky, které musí plnit – konkrétně v příspěvku *Druhá třída pomohla horníkům*¹⁰⁵ si slíbily, že nebudou ničím plýtvat, jelikož si uvědomily, kolik musí být vykonáno práce, aby mohly například svítit lampy na ulici.

¹⁰⁰ MARKOVÁ, Dagmar. Hornická pohádka. *Mateřidouška*. 1950, roč. 6, č. 12, s. 179.

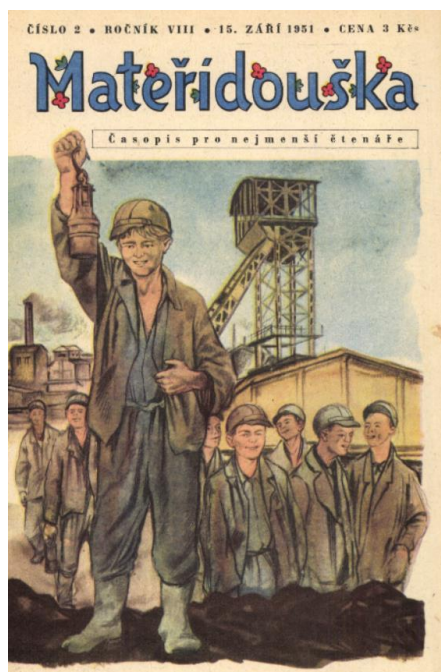
¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² FILGAS, Josef. Fárali horníci. *Mateřidouška*. 1951, roč. 7, č. 17, s. 256.

¹⁰³ CZERKAWSKA, Maria. Horník. *Mateřidouška*. 1951, roč. 7, č. 17, s. 259.

¹⁰⁴ Hornický závazek. *Mateřidouška*. 1951, roč. 8, č. 2, s. 29.

¹⁰⁵ Druhá třída pomohla horníkům. *Mateřidouška*. 1952, roč. 8, č. 10, s. 159.

Obrázek 2 – titulní strana s kresbou horníků (15. 9. 1951)

Překonáváním plánů a také osobnosti prezidenta Gottwalda je věnován prostor v *Ostravských hvězdách*¹⁰⁶ z 20. dubna 1952: „Havíři splnili plán! [...] Mnoho uhlí narubali – zítra dají ještě víc! Až prozáří hvězdy rudé na všech šachtách hustý dým, soudruh Gottwald šťasten bude a my všichni šťastni s ním!“¹⁰⁷ Druhým příspěvkem, jenž se věnoval tématu hornictví, je v tomto čísle s názvem *Co je lepší?*¹⁰⁸ a pojednává o dvou hoších, kteří se přeli, zda je důležitější práce horníka, nebo hutníka. Otec jim odpovídá, že jsou obě povolání krásná a významná pro společnost.

Z textů publikovaných v roce 1953 zmiňujeme pouze jednu báseň *Havíři*,¹⁰⁹ která vyšla 1. ledna na titulní straně. Práce horníků je oceňována a projevuje se také záměr tuto profesi v budoucnu vykonávat, jelikož „vydobývají pro nás černé zlato“¹¹⁰ a „jen až vyrosteme, jak vy půjdeme na to: budeme s vámi vydobývat z dolů černé zlato!“¹¹¹ Z následujícího roku uvádíme krátkou povídku s názvem *Jak Vašek rubal uhlí*,¹¹² v níž se opakuje dříve řečené – oslava práce horníků.

¹⁰⁶ HAVEL, Jiří. Ostravské hvězdy. *Mateřídouška*. 1952, roč. 8, č. 15, s. 232.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ NEŠLEHA, Jaroslav. Co je lepší? *Mateřídouška*. 1952, roč. 8, č. 15, s. 236–237.

¹⁰⁹ ALDA, Jan. Havíři. *Mateřídouška*. 1953, roč. 9, č. 7, s. 97.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² JIROTKOVÁ, Lucie. Jak Vašek rubal uhlí. *Mateřídouška*. 1954, roč. 10, č. 11–12, s. 28.

5.3.1 Žena v hornictví

Silná propagace hornictví se v *Mateřídoušce* projevila v příspěvku *Pojede Věrka k panu presidentovi?*¹¹³ z 15. listopadu 1950, v němž je představen dopis od Věrky, jež chce pracovat v dole: „ale já jsem se tak rozhodla proto, protože vím, že naše republika potřebuje hodně uhlí, a že kdyby nebylo uhlí, nemohli by pracovat v továrnách a v jiných podnicích.“¹¹⁴ Maminka jí v tom však brání a Věrka žádá redakci: „kdybyste jí napsali něco o významu horníka v naší socialistické vlasti.“¹¹⁵

Redakce její žádost plní a v odpovědi, v níž shledáváme propagaci této profese, píše, že je hornictví „nejčestnější povolání v našem státě.“¹¹⁶ Dodává, že všechny děti, které půjdou do učení na horníka, se dostanou do Lán k prezidentu Gottwaldovi, díky čemuž se stává hornictví stále víc populární mezi dospívajícími. Redakce vyzývá k propagaci i čtenáře: „Napište všichni, napište každý z vás, napište brzy dopisem Věrčině mamince a vysvětlete jí, proč je nutné, aby Věrka opravdu na to hornictví šla.“¹¹⁷ Příspěvek končí informací, že je prezident Gottwald považován za „prvního horníka republiky“¹¹⁸ a pomocí profese horníka člověk pomáhá své zemi na tom „nejodpovědnějším místě.“¹¹⁹

Na předchozí příspěvek navazuje *Odpověď Věrčině mamince*¹²⁰ z 15. ledna 1951 od Antonie, jež je v učení na hornici. Příspěvek je plný opěvování přípravy na profesi hornice – zmiňuje přátele, které si na internátu našla, krásné ubytování a dostatek dobrého jídla. Tímto autorka dopisu láká děvčata ke stejnému profesnímu směřování a své psaní zakončuje: „Nechybí mi tu nic, jen bych si přála, abyste také Vy, děvčata, se rozhodly pro hornictví.“¹²¹

Tematika hornictví se dále rozvíjí v čísle z 1. března 1951¹²² krátkými úryvky z dopisů od čtenářů *Mateřídoušky*, kteří se zavazují slibem k tomu, že také půjdou cestou hornictví, zdůrazňují význam této práce pro celou společnost a velice si jí váží. Postupně se dostáváme k bodu, kdy hornictví přispívá k udržení míru ve společnosti

¹¹³ *Pojede Věrka k panu presidentovi? Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 5, s. 80.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ *Odpověď Věrčině mamince. Mateřídouška*. 1951, roč. 7, č. 10, s. 156.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² *Kdo napsal? Mateřídouška*. 1951, roč. 7, č. 13, s. 198–199.

a pomocí něho se zamezí válce: „... že nedojde k válce, kterou vyvolávají západní imperialisté.“¹²³ Dichotomie zřetelná v předchozí ukázce pokračuje v zakončení článku: „Ano, Věrko, kdyby takových Věrek bylo více, jistě by američtí imperialisté pochopili, že jsou opravdu v nepravu a že nemají rozum.“¹²⁴

Vrcholem tématu hornictví v *Mateřídoušce* je rozmezí let 1950–1952, v následujících třech letech totiž nebyla propagace této profese zdaleka tak silná. Téma jednoznačně nezanklo, práce horníků byla i v letech 1953–1955 na stranách časopisu považována za obdivuhodnou, avšak nebylo cílem jej s takovou intenzitou šířit a popularizovat.

K často využívaným výrazům v příspěvcích o hornictví z kategorií dle Bralczykovy teorie patří kategorie důležitosti s nejčetnějším zastoupením (*důležitý, velký, veliký, ještě víc, velmi, hlavně, význam*), další místa zaujímají kategorie blízkosti (*náš, přítel*), univerzálnosti (*každý, všichni*), nutnosti (*nutný*) a pokrokovosti/trvalosti (*plán*). Silná dichotomie je zřetelná především v příspěvcích z 15. března 1951, ve kterých chtějí západní/američtí *imperialisté* vyvolat válku, ovšem v jiných případech ji nespatřujeme. Mezi projevy propagandy patří také opírání se o autority. To je zjevné v argumentaci redakce, proč by se měla Věrka stát hornicí, konkrétně zmínění prezidenta Gottwalda a jeho pozvání mladých učňů do Lán.

5.4 Vliv Sovětského svazu

Alex Röhrich v publikaci *Ideologie, jazyky, texty*, v níž se věnuje textům z Rudého práva mimo jiné z let 1953, zmiňuje, že je vliv Sovětského svazu v Rudém právu nesmírný. „Projevuje se zejména přejímáním sovětských vzorů,“¹²⁵ mezi něž se řadí profese se zástupci nebo angažovanost lidí v politice.¹²⁶ Níže bude věnován prostor příspěvkům časopisu *Mateřídouška*, v nichž jsou přítomné podobné tendence sovětského vlivu.

¹²³ Kdo napsal? *Mateřídouška*. 1951, roč. 7, č. 13, s. 199.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ RÖHRICH, Alex. *Ideologie, jazyky, texty: analýza a interpretace textů Rudého práva z roku 1953 a Práva z roku 1997*. Liberec: Bor, 2008, s. 76. ISBN 978-80-86807-96-6.

¹²⁶ Tamtéž.

5.4.1 Josif Vissarionovič Stalin

Josif Vissarionovič Stalin patří k nejčastěji zmiňovaným sovětským vzorům z analyzovaných čísel časopisu. Texty jsou věnovány jednak jeho životu, jednak skutkům, které pomohly lidem.

Z roku 1950 představíme úryvek z příspěvku *O velkých studnách živé vody*,¹²⁷ jež se věnuje právě aktivitám pro pomoc společnosti a ve kterém je vyzdvihována Stalinova moudrost, laskavost a ochota pracovat na blahobytu pro všechny. Povídka pojednává o pouštní části Sovětského svazu. „Našel se moudrý člověk, jmenuje se Stalin. Dlouho se radil s inženýry a dělníky, přemýšlel a pak poradil, rozhodl.“¹²⁸ Představí změny, které se budou muset provést, aby byla tato část země obyvatelná, a praví: „a v té zemi budou šťastně žít miliony lidí.“¹²⁹

Podobně zaměřenými příspěvky jsou *Žije člověk*,¹³⁰ v němž je Stalin „sluncem pracujících lidí“,¹³¹ a *Novoroční psaní*,¹³² jež vychází z příběhu z doby válečné. Lenočka, jež přišla o své rodiče během války, věnuje své finanční úspory Rudé armádě na zakoupení letadla, aby alespoň nějakým způsobem vojákům pomohla. Při vzpomínání na otce si jej představí, jak „drží fašistického nepřítele.“¹³³ Přichází jí odpověď od Stalina: „Blahopřeji Vám, mladá soudružko, za Váš zájem o Rudou armádu. Přeji Vám mnoho zdraví i úspěchů v učení a i v práci pro naši společnost.“¹³⁴ Tato odpověď byla publikována ve všech sovětských novinách, následně díky Stalinovi, jež vyslechl dívčino přání, dostal pluk nové letadlo s nápisem „Od Lenočky za tátu.“¹³⁵

Stalin byl v periodiku představován jako vůdce, jehož promluvy si každý člověk hluboce váží a jeho výroky jsou vždy pravdivé. Dokládá to ukázka ze sovětské lidové pohádky *Co je nám nejdražší?*¹³⁶, jež byla publikována v posledním měsíci roku 1950. Lidé se vydají hledat odpověď na onu důležitou otázku – co je jim v životě nejdražší?

¹²⁷ ČERNÝ, Karel. O velkých studnách živé vody. *Mateřidouška*. 1950, roč. 7, č. 4, s. 58–59.

¹²⁸ Tamtéž, s. 58.

¹²⁹ Tamtéž, s. 59.

¹³⁰ NOHA, Jan. Žije člověk. *Mateřidouška*. 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 103.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Novoroční psaní. *Mateřidouška*. 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 98–99.

¹³³ Tamtéž, s. 98.

¹³⁴ Tamtéž, s. 99.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Co je nám nejdražší? *Mateřidouška*. 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 101–103.

„Zastavili se přede dveřmi, dveře se najednou otevřely – vyšel sám Stalin. [...], přivítal je jako staré známé a zavedl je k sobě do pokoje. [...] Ano, tak je to, pravdu má soudruh Stalin! [...] Tak pěkně si se soudruhem Stalinem pohovořili, jako by se odjakživa znali. [...] Už víme, co je pro nás nejdražší. Je to slovo soudruha Stalina!“¹³⁷

V článcích v *Mateřidoušce* je také zmiňován postoj dětí vůči Stalinovi – vnímaly jej jako velký vzor a měly ho rády. Jako příklad můžeme uvést báseň od Taťany Volginové (přeložila Olga Svobodová) *Všechno umím nakreslit*¹³⁸ o chlapci, jenž by rád dal nějaký svůj obrázek Stalinovi, jelikož jak říká: „Stalina mám přece nade všechno rád.“¹³⁹

Ve *Školních novinách* s podtitulem *Měsíc soudruha Stalina* z 1. prosince 1951 je v krátké povídce *Jak vy se připravujete?*¹⁴⁰ zmíněno, že 21. prosince oslaví Stalin své narozeniny. To se promítne mimo jiné na titulní straně v následujícím čísle z 15. prosince 1951, kde je místo obrázku s vánoční tematikou Stalinův portrét.

V témž čísle se prolíná úcta a obdiv Stalina vzhledem k jeho činům pro blaho společnosti, jako například v povídce *Obětavý Soso*,¹⁴¹ jenž domluvil u ředitele školy volno pro spolužáka ze zdravotních důvodů a tímto mu velice pomohl v dosud neřešitelné situaci. Povídka je ukončena slovy: „Takový byl Soso, jak říkali v mládí nejlepšímu člověku naší doby – Josefu Vissarionoviči Stalinovi. Byl obětavým ochráncem každého, komu někdo ubližoval.“¹⁴² Zároveň je opět, jako v předchozím odstavci, zřetelná náklonnost dětí ke Stalinovi, jež se promítla v příspěvku *Co jsme poslali soudruhu Stalinovi*.¹⁴³ Děti vymýšlí, co mu darovat k narozeninám, „aby věděl, že i my na něho myslíme, že ho máme tak rádi.“¹⁴⁴

Podobnou tendenci spatřujeme v krátké básni *Dopis do Moskvy*¹⁴⁵ a přikládáme ukázkou: „Stalin mír nám brání: Jako maminku svou s tátou dohromady, tak vás máme všichni u nás v Čechách rádi.“¹⁴⁶

¹³⁷ Co je nám nejdražší? *Mateřidouška*. 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 102–103.

¹³⁸ VOLGINOVÁ, Taťana. Všechno umím nakreslit. *Mateřidouška*. 1951, roč. 8, č. 7, s. 101.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Jak vy se připravujete? *Mateřidouška*. 1951, roč. 8, č. 7, s. 110.

¹⁴¹ PLETNĚVOVÁ, V. F. Obětavý Soso. *Mateřidouška*. 1951, roč. 8, č. 8, s. 114–115.

¹⁴² Tamtéž, s. 115.

¹⁴³ Co jsme poslali soudruhu Stalinovi. *Mateřidouška*. 1951, roč. 8, č. 8, s. 126.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ KRYŠTOFEK, Oldřich. Dopis do Moskvy. *Mateřidouška*. 1953, roč. 9, č. 7, s. 100.

¹⁴⁶ Tamtéž.

Jak bylo výše zmíněno, dne 5. března 1953 Stalin zemřel. O patnáct dní později bylo vydáno speciální číslo časopisu o rozsahu osmi stran s jeho portrétem na titulní straně (přiložena níže), jež bylo věnováno jeho osobnosti. První příspěvek *Soudruh Stalin bude věčně žít*¹⁴⁷ napsal Jan Otčenášek a začíná slovy „Všichni jste, chlapci a děvčata, znali jeho tvář. Dívala se na vás s takovým dobrým, otcovským pohledem ...“¹⁴⁸ Dále se autor věnuje jeho dobrotivé povaze, jeho významu pro celou společnost a snaze o spravedlivý svět pro běžný lid. Je považován za hrdinu, jenž „porazil nepřítele se svými vojáky-rudoarmějci.“¹⁴⁹

Obrázek 3 – titulní strana se Stalinem (20. 3. 1953)

V básni *Dívá se*¹⁵⁰ od Jiřího Václava Svobody se věnován prostor především myšlence: „Stalin s námi je!“¹⁵¹, tedy je stále v srdcích lidí, kteří na něj nezapomenou. Poslední povídka, již zmíníme z tohoto speciálního vydání, je *Věrnost slovu*.¹⁵² Autor Pavel Pavlenko tematizuje dodržení slova, které Stalin dal – domluvilo se, že přijede na sešlost jako řečník, avšak ostatní lidé si mysleli, že nedorazí kvůli nepříznivému počasí. Ke konci příběhu, kdy Stalin přijíždí, čteme: „Je to silný člověk, nebojácný

¹⁴⁷ OTČENÁŠEK, Jan. Soudruh Stalin bude věčně žít. *Mateřídouška*. 1953, roč. 9, č. 11, s. 162–163.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 162.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 163.

¹⁵⁰ SVOBODA, Jiří Václav. Dívá se. *Mateřídouška*. 1953, roč. 9, č. 11, s.164.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² PAVLENKO, Petr. Věrnost slovu. *Mateřídouška*. 1953, roč. 9, č. 11, s. 166–167.

člověk!“¹⁵³ Na výročí úmrtí se vzpomíná v úvodu povídky *Jak Soso pomohl zvítězit*¹⁵⁴ publikované 15. února 1955 a Stalin je považován za „bojovníka za práva pracujících lidí.“¹⁵⁵

Z příspěvků o Stalinovi můžeme určit, že je největší tendence k využití rysů blízkosti (*my, náš*), důležitosti (*velký, veliký*), univerzálnosti (*každý, všichni, celý*), správnosti (*pravda, pravdivý*) a koherence (*jednotný, sjednotit*). Jak bylo výše zmíněno, důležitá je samotná osobnost Stalina, jež představuje autoritu, čestnost a správnost. Dichotomie je patrná například v příspěvku *Novoroční psaní*,¹⁵⁶ v němž otec drží fašistické *nepřátele*, nebo ve speciálním čísle vydaném k příležitosti jeho úmrtí, např. kdy porazil *nepřítele*.

5.4.2 Vladimír Iljič Lenin

Osobnost Vladimíra Iljiče Lenina se v povídkách připomíná zpravidla spolu se Stalinem ve spojitosti se svrnutím cara a provedením revoluce. V takových příspěvcích zauímají pozici zachránců běžného lidu. Číslo časopisu z 15. ledna 1952 obsahuje Leninův portrét a na následující straně je zveřejněna povídka *Pravdomluvný Volod'a*,¹⁵⁷ v jejímž úvodu se připomíná výročí úmrtí Lenina. Připomíná se také, že Lenin „vysvobodil chudé lidi z bídy a utrpení. Vybojoval Sovětský svaz – zemi radosti a štěstí.“¹⁵⁸ Podobně je tomu v *Pohádce o velké revoluci*¹⁵⁹ přirovnávající Stalina a Lenina ke dvěma sokolům, kteří zahubili dvojhlavého ptáka – cara. Od této události se mají lidé v SSSR dobře.

Jako „vůdce všech pracujících lidí na světě“¹⁶⁰ byl prezentován v povídce *Žil jednou jeden chlapec*,¹⁶¹ v níž se Miroslav Macháček věnuje také Leninově povaze, konkrétně poukazuje na důležitost nelhat či pomáhat ostatním. Tím se stal vzorem pro děti a na samotném konci žáci touží „být jako Lenin.“¹⁶²

¹⁵³ PAVLENKO, Petr. Věrnost slovu. *Mateřídouška*. 1953, roč. 9, č. 11, s. 167.

¹⁵⁴ Jak Soso pomohl zvítězit. *Mateřídouška*. 1955, roč. 11, č. 6, s. 83.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Novoroční psaní. *Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 98–99.

¹⁵⁷ Pravdomluvný Volod'a. *Mateřídouška*. 1952, roč. 8, č. 10, s. 149.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Pohádka o velké revoluci. *Mateřídouška*. 1951, roč. 7, č. 12, s. 185.

¹⁶⁰ MACHÁČEK, Miroslav. Žil jednou jeden chlapec. *Mateřídouška*. 1951, roč. 7, č. 10, s. 144.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 143–144.

¹⁶² Tamtéž, s. 144.

V povídce *Ve Smolném*¹⁶³ sledujeme cestu starce, jenž putuje za Leninem. Dostává se do velkého sálu, kde má Lenin proslov. Před samotným začátkem proslovu provolával dav heslo „Ať žije Lenin!“¹⁶⁴ Řečník promlouval o revoluci, díky níž bude dělnické třídě poskytnut kvalitnější život – hovořil o sovětské moci či o rozdělení půdy mezi rolníky.

Další ukázkou pro představení pojetí osobnosti Lenina v časopisu *Mateřidouška* je povídka *Štědrý večer v Sokolnikách*¹⁶⁵ z 20. ledna 1953. Lenin přijíždí dle domluvy za dětmi, které jsou zpočátku v šoku z toho, že ho skutečně vidí. To se zanedlouho mění, jelikož Lenin navrhne hru, již si mají společně zahrát. Líčí se jeho vroucná povaha a náklonnost k dětem, s nimiž si hraje celý večer.

V čísle časopisu publikovaném 15. dubna 1955 pojednává povídka *Velký strom*¹⁶⁶ o pokácení stromu v parku, jenž velitel plánoval využít na opravu vrat. Lenin to ale neschvaloval a požadoval, aby za to byl velitel potrestán, a argumentoval následovně: „Svěřili mu národní majetek do ochrany a on místo toho jej ničí!“¹⁶⁷

V příspěvcích je věnována pozornost především Leninovi jako autoritě a jeho činům pro společnost. Z kategorií, jež byly využity, můžeme zmínit kategorii nutnosti (*nutný*) či univerzálnosti (*všichni*), ovšem nesmíme opomenout heslo, jež bylo skandováno před Leninovým projevem – *Ať žije Lenin!*

5.4.3 Další osobnosti Sovětského svazu

Ve vydání z roku 1951 se v *Mojí škole*¹⁶⁸ věnuje prostor sovětskému letci Ivanu Nikitiči Kožedubovi, jenž obdržel vojenská vyznamenání a byl dětmi obdivován. „Všechny sovětské děti znají tohoto letce – však je jedním z nejlepších, jaké Sovětský svaz má.“¹⁶⁹ Podobně je tomu v povídce *Děti svobodné Číny*,¹⁷⁰ v níž se setkává s čínskými pionýry. Z celého příspěvku číší radost a srdečná atmosféra, jelikož je popsáno setkání sovětských a čínských soudruhů. „Doprovází nás naši přátelé, činští

¹⁶³ KONONOV, Alexander Těrentjevič. *Ve Smolném. Mateřidouška*. 1951, roč. 8, č. 5, s. 67–68.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 67.

¹⁶⁵ KORONOV, A. *Štědrý večer v Sokolnikách. Mateřidouška*. 1953, roč. 9, č. 8, s. 117–119.

¹⁶⁶ KONONOV, A. *Velký strom. Mateřidouška*. 1955, roč. 11, č. 8, s. 115.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ KOŽEDUB, Ivan Nikitič. *Moje škola. Mateřidouška*. 1951, roč. 7, č. 10, s. 146–147.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 146.

¹⁷⁰ KOŽEDUB, Ivan Nikitič. *Děti svobodné Číny. Mateřidouška*. 1951, roč. 7, č. 15, s. 232–233.

soudruzi. [...] Všude vidíme přátelské tváře.“¹⁷¹ Na samotném konci povídky volají děti i dospělí hesla „Ať žije Sovětský svaz! Ať žije mír!“¹⁷²

Další osobností, jíž je v *Mateřidoušce* věnován prostor, je Ivan Vladimirovič Mičurin. Především v *Pohádce plné květů*¹⁷³ se představuje jeho šlechtitelská práce, jež byla prospěšná pro celou společnost a „Mičurinovy stromky se dostaly do všech končin země.“¹⁷⁴ Mičurin je nazýván jako „náš Ivan“,¹⁷⁵ který ve své práci vytrval, a jeho osobnost byla velice oblíbená, jak dokládá mj. fakt, že se v článku *U nás v kroužcích*¹⁷⁶ z 1. března 1951 objevuje označení „mičurinský kroužek“,¹⁷⁷ tj. kroužek, v němž se děti učily zahradničení.

K využitým kategoriím v příspěvcích z této kapitoly patří blízkost (*náš, přítel*), univerzálnost (*všichni*), důležitost (*velký, veliký, hlavní*), dichotomie nebyla využita. Obě osobnosti vystupují jako autority, v povídce *Děti svobodné Číny* je využito heslo *Ať žije Sovětský svaz! a Ať žije mír!* V poslední řadě připomínáme, že tyto příspěvky obsahují silný vliv Sovětského svazu a důraz na kooperaci socialistických zemí.

5.4.4 Sovětský svaz jako ochránce

Sovětský svaz je během celého analyzovaného období adorován a vnímán jako jistota a ochrana. Zcela odlišnou pozici zaujímá Korea (KLR), jež bývá prezentována bez podobného ochránce, kvůli čemuž je ve válce. Takový postoj je zjevný v ukázce níže z rubriky *Kdo napsal?*¹⁷⁸ a je patrné, že je jako naděje vnímán jednak Sovětský svaz, jednak samotný Stalin. „Jsem velice ráda, že náš malý národ je chráněn mocným Sovětským svazem. [...] Slibuji Vám, že se budu hodně učit, abych toho o našem velkém spojenci věděla ještě víc.“¹⁷⁹ „Mám rád Stalina a Sovětský svaz a věřím, že nás ochrání před válkou, abychom nebyli tak zabíjeni jako naši kamarádi v Koreji.“¹⁸⁰ „Za to, že se dnes máme všichni dobře, máme co jíst a naši tátové a mámy mají práci, děkujeme Rudé armádě a soudruhu Stalinovi a všemu sovětskému lidu ...“¹⁸¹

¹⁷¹ KOŽEDUB, Ivan Nikitič. Děti svobodné Číny. *Mateřidouška*. 1951, roč. 7, č. 15, s. 233.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ MALINSKÁ, Anna. Pohádka plná květů. *Mateřidouška*. 1950, roč. 6, č. 9, s. 130–131.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 131.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 130.

¹⁷⁶ U nás v kroužcích. *Mateřidouška*. 1951, roč. 7, č. 13, s. 200–201.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 201.

¹⁷⁸ Kdo napsal? *Mateřidouška*. 1951, roč. 7, č. 11, s. 166–167.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 166.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Tamtéž.

Vděk sovětským vojákům, kteří brání zemi, dokládá dvoustranný plakát ve vydání z 15. ledna 1951, na němž je psáno: „Sovětský voják, náš osvoboditel a přítel, brání mír.“¹⁸² Povídka s názvem *Annita*¹⁸³ z 20. května 1952 pojednává o záplavách v italském městečku. Jakmile lidé zjistí, že jim přijíždí na pomoc loď Timirjazev se sovětskými vojáky, provolávají „Ať žije Stalin!“¹⁸⁴ a děkují Sovětskému svazu za pomoc.

V povídce se výrazně projevila dichotomie, jelikož je během vyprávění představen americký parník Klondike plný zbraní a Annitu zaujal tank, „který vypadal jako obluda z babiččinych pohádek.“¹⁸⁵ Naopak sovětsí vojáci jsou nazýváni jako *přítelé* a jsou protagonistkou popisování pouze v pozitivní konotaci, jelikož přijeli na pomoc, přivezli s sebou velké množství potravin a k Annitě se chovají mile.

Nejvýrazněji se z prostředků propagandy v této kapitole projevila dichotomie *přítel* ve spojitosti se sovětskými vojáky, naopak *nepřítel* u vojáků amerických. Dále připomeneme užití heslo *Ať žije Stalin*, z Bralczykových rysů byly využity rysy blízkosti (*náš, přítel*), univerzálnosti (*všichni*) a důležitosti (*velký*). Je kladen velký důraz na spolupráci socialistických zemí a odkazuje se na Stalina jakožto na autoritu.

5.5 Významné události

V následujících kapitolách se budeme věnovat událostem, jež se v průběhu analyzovaného období pravidelně objevovaly v číslech časopisu *Mateřídouška* a v nichž jsme identifikovali stopy komunistické propagandy, konkrétně Říjnové revoluci, osvobození Československa a jako poslední únorovému převratu.

5.5.1 Říjnová revoluce

Během analýzy se ukázalo, že se pravidelně na podzim na stránkách *Mateřídoušky* připomínalo téma Říjnové revoluce. V čísle časopisu z 15. října 1950 zmíníme příspěvek *Říjnová revoluce*,¹⁸⁶ v němž jsou oslavováni dělníci a rolníci, díky nimž už nemusí chudí trpět jako to bylo za dřívějších dob kvůli „boháčům.“

¹⁸² Sovětský voják, náš osvoboditel a přítel, brání mír. *Mateřídouška*. 1951, roč. 7, č. 10, s. 148–149.

¹⁸³ Annita. *Mateřídouška*. 1952, roč. 8, č. 16, s. 246–247.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 247.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 246.

¹⁸⁶ NOHA, Jan. Říjnová revoluce. *Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 3, s. 36.

Podobně je tomu v příspěvku *Před pětadvaceti lety...*,¹⁸⁷ jenž uvozuje povídku *Ruská revoluce*,¹⁸⁸ ve které je také věnován velký prostor dichotomii „boháčů“ a dělníků. Část revoluce sledujeme očima holčičky: „Ta hvězda je krásná,“ [...] „to proto asi, že je tam konec války a že chudý lid došel spravedlnosti.“¹⁸⁹ Následuje obdiv, že dělnická třída v Rusku zvítězila a vládne.

Další povídka *Sedmý listopad v Moskvě*¹⁹⁰ z 15. října 1950 se věnuje obrovskému významu, jež má tento den také pro děti: „Celá země – i my děti velký svátek máme dnes.“¹⁹¹ Ve stejném čísle časopisu se Říjnové revoluci věnuje příspěvek *Nesmrtelná loď*,¹⁹² v němž se setkáváme s dichotomií – nepřátelé, proti nimž stojí ruský lid, a v ukázce níže se redakce opírá o autority – Lenina a Stalina. Děti jsou vyzývány, aby posílaly redakci své odpovědi na otázky: „Kdo vedl ruský lid k vítězství nad pány? Jak pracovali a bojovali Lenin a Stalin?“¹⁹³

V rubrice *Školní noviny* s podtitulem *Měsíc československo-sovětského přátelství* bylo 1. listopadu 1951 připomenuto 34. výročí Říjnové revoluce. Krátký příspěvek¹⁹⁴ představuje, jakým způsobem děti výročí oslaví – na nástěnku pověsily portréty Lenina a Stalina, naučily se básničku a určily si vlastní závazky, aby se staly lepšími, například více pomáhat mamince, zlepšit se v psaní nebo ve čtení.

V příspěvku *Rudé praporky*,¹⁹⁵ jenž je připraven na čtení pro dospělého a mladého čtenáře díky dvojí velikosti písma a rozdílné složitosti textu, přichází protagonista za maminkou s návrhem, že si také sedmého listopadu vyzdobí okna, jelikož sovětské děti jsou jejich *přátelé*, a dodává: „A sedmý listopad je také náš svátek.“¹⁹⁶

V roce 1954 se výročí Říjnové revoluce připomíná v příspěvku *Slávčín táta*¹⁹⁷ od Jiřího Binka. Tatínek protagonistky Slávky slíbí, že spolu půjdou sáňkovat, avšak na druhý den se tak nestane. Sáňkování je postupně oddalováno, jelikož táta hlídá továrnu. Na konci povídky Slávce vysvětluje, jak moc bylo důležité továrnu střežit,

¹⁸⁷ Před pětadvaceti lety... *Mateřidouška*. 1950, roč. 7, č. 3, s. 37.

¹⁸⁸ Ruská revoluce. *Mateřidouška*. 1951, roč. 7, č. 3, s. 37–38.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 38.

¹⁹⁰ MARŠAK, Samuil. Sedmý listopad v Moskvě. *Mateřidouška*. 1950, roč. 7, č. 3, s. 40–41.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Nesmrtelná loď. *Mateřidouška*. 1950, roč. 7, č. 3, s. 48.

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ 34. výročí Říjnové revoluce. *Mateřidouška*. 1951, roč. 8, č. 5, s. 78.

¹⁹⁵ SYROVÁTKA, Oldřich. Rudé praporky. *Mateřidouška*. 1952, roč. 9, č. 4, s. 49.

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ BINEK, Jirí. Slávčín táta. *Mateřidouška*. 195, roč. 10, č. 7, s. 2–3.

a dává jí příklad: „Kdyby ti někdo chtěl sebrat sáně, chránila bys je? No vidíš! A nám chtěli vzít továrny...“¹⁹⁸ Z roku 1955 se události okrajově věnuje povídka *Čapajevovy hodinky*,¹⁹⁹ avšak tendence tuto událost dále připomínat pomocí mnoha příspěvků už není v těchto číslech přítomná.

Během analýzy příspěvků o Říjnové revoluci jsme zjistili, že jsou využity kategorie blízkosti (*náš, my, přítel*), důležitosti (*velký, veliký*) a univerzálnosti (*všichni, každý*), dále připomeneme výše zmíněnou dichotomii *přátelé a nepřátelé*. Zřejmé je také to, že je v analyzovaných příspěvcích kladen velký důraz na spolupráci mezi socialistickými zeměmi a příběhy se opírají o autority (Lenina a Stalina), resp. tyto autority tematizují.

5.5.2 Osvobození Československa sovětskou armádou

Osvobození Československa sovětskou armádou v roce 1945 bylo připomínáno v příspěvcích publikovaných především na konci dubna a začátku května, ovšem není to pravidlem. Například povídka *Váňa Andrijanov*²⁰⁰ byla publikována 1. října roku 1951. Příchod sovětské armády a vyhnání Němců proběhlo v tomto příspěvku za pomoci mladého chlapce, jenž byl za to následně vyznamenán: „Tak pomohl třináctiletý žák sovětské armádě zahnat nepřátele z rodné vesnice.“²⁰¹

V příspěvku *Co napsaly děti o našem osvobození*²⁰² popisují děti své vzpomínky na tuto událost, ve spojitosti s tím jsou popisováni sovětští vojáci jako mile vypadající, usměvaví a hodní. Příběhy se nesou v pozitivním duchu, celé rodiny jsou šťastné a bezstarostné. Mladý vypravěč Josef je i přesvědčen o tom, že je „Rudá armáda neporazitelná!“²⁰³

¹⁹⁸ BINEK, Jirí. Slávčin táta. *Mateřidouška*. 195, roč. 10, č. 7, s. 3.

¹⁹⁹ MOGILEVSKÁ, S. Čapajevovy hodinky. *Mateřidouška*. 1955, roč. 11, č. 15, s. 226–227.

²⁰⁰ Váňa Andrijanov. *Mateřidouška*. 1951, roč. 8, č. 3, s. 42–43.

²⁰¹ Tamtéž, s. 43.

²⁰² Co napsaly děti o našem osvobození. *Mateřidouška*. 1951, roč. 7, č. 17, s. 259.

²⁰³ Tamtéž.

Téma osvobození Československa se promítlo také na obálce časopisu z 1. května 1951, kterou přikládáme níže:

Obrázek 4 – titulní strana se sovětskými vojáky (1. 5. 1951)

Silná tendence k dichotomickému rozlišení *dobrý* sovětský voják a *zlý* nacistický voják je zřetelná v příspěvku *Vzácní hosté*: „... vojáci! Ale jsou docela jiní než ti zlí, zelení a černí nacističtí.“²⁰⁴ Lidé jsou přesvědčeni, že s příchodem krasnoarmějců nastává období míru a štěstí. Sovětského vojáka připodobňuje protagonistka ke svému otci a při návratu své nadšené matky pocítuje obrovské štěstí z konce války.

V čísle časopisu z 15. února 1952 se v příspěvku *Den našich osvoboditelů*²⁰⁵ připomíná, že „23. února slaví v Sovětském svazu Den Sovětské armády.“²⁰⁶ Z toho důvodu jsou dále zveřejněny dopisy od dětí, které vzpomínají na příchod „našich osvoboditelů.“²⁰⁷ Tento den popisují jako plný radosti, štěstí a bezstarostnosti.

Povídka s názvem *Nikolka*²⁰⁸ od Lucie Jirotkové je zasazena do května roku 1945 a přicházející sovětský voják Nikolaj je popisován adjektivy *statečný*, *veliký* či *silný*. Dichotomie je projevoována velice výrazně, např. fašističtí vojáci „ustupovali a přitom

²⁰⁴ SVOBODOVÁ, Vlasta. *Vzácní hosté*. *Materídouška*. 1951, roč. 7, č. 17, s. 265–266.

²⁰⁵ *Den našich osvoboditelů*. *Materídouška*. 1952, roč. 8, č. 12, s. 181.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ JIROTKOVÁ, Lucie. *Nikolka*. *Materídouška*. 1952, roč. 8, č. 15, s. 227–228.

pálili a zabíjeli,“²⁰⁹ oproti tomu sovětští vojáci „spěchali k nám,“²¹⁰ když „Praha volala o pomoc.“²¹¹ Frantík, jenž na celou událost vzpomíná, považuje vojáka Nikolaje zcela samozřejmě za *přítele* a po sedmi letech si připomíná vítězství Sovětské armády nad *nepřítelem*. Tématu osvobození Československa se věnuje také povídka *Toníkova přísaha*,²¹² jejíž protagonista se rozhodl stát se tankistou jednak po vzoru tatínka, jenž je vojenský kapitán, jednak se inspiroval právě u sovětských vojáků.

V roce 1954 byla publikována báseň Jana Aldy s názvem *Devátý květen*²¹³ oslavující Rudou armádu, jež vrátila Československu „svobodu, mír a smích.“²¹⁴ Autor pro zdůraznění dichotomie využívá substantiva *odvaha* a *síla* ve spojitosti se sovětskou armádou, naopak německé vojáky nazývá *neprátele-dravci*.

V posledním roce, jenž je předmětem analýzy, se na titulní straně v čísle časopisu z 15. dubna 1955²¹⁵ připomíná 10. výročí osvobození Československa sovětskými vojsky. Zmínka je doplněná o kresbu sovětského vojáka, jenž si hraje s dětmi. V témž čísle časopisu byla publikována povídka *Hrdina*,²¹⁶ v níž je líčen příchod sovětských vojsk. Voják dokonce malé holčičce připomínal jejího tatínka.

Dichotomické rozlišení bylo v příspěvcích o osvobození Československa velice časté a projevovalo se adjektivy *dobrý*, *statečný* sovětský voják a *zlý* fašistický voják, též substantivem *nepřítel*, a to taktéž ve spojitosti s německými vojáky. Využity byly kategorie blízkosti (*náš*, *my*, *přítel*), univerzálnosti (*mnoho*, *všichni*, *každý*) a jako poslední výrazný rys zmiňujeme všudypřítomné adorace vojáků a Sovětského svazu.

5.5.3 Únorový převrat

Únorovému převratu z roku 1948 je v *Mateřídoušce* také věnován prostor, ovšem v menší míře než předešlým událostem. V čísle roku 1951 se v povídce *V únoru 1948*²¹⁷ dostává do popředí práce a píle běžných lidí, u nichž je kladen důraz hlavně na jejich snahu o změnu a díky nimž mohlo k převratu dojít. V povídce je prezentován pohled na tyto události jednak očima dítěte, jemuž je líto, že není táta doma a místo

²⁰⁹ JIROTKOVÁ, Lucie. Nikolka. *Mateřídouška*. 1952, roč. 8, č. 15, s. 227.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² SYROVÁTKA, Oldřich. Toníkova přísaha. *Mateřídouška*. 1952, roč. 9, č. 2, s. 18–20.

²¹³ ALDA, Jan. Devátý květen. *Mateřídouška*. 1954, roč. 10, č. 9, s. 4.

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ *Mateřídouška*. 1955, roč. 11, č. 8, s. 113.

²¹⁶ SEDLÁČEK, K. F. Hrdina *Mateřídouška*. 1955, roč. 11, č. 8, s. 118–119.

²¹⁷ SVOBODA, Jirí V. V únoru 1948. *Mateřídouška*. 1951, roč. 7, č. 12, s. 180.

toho je v zaměstnání, jednak očima rodičů. Zmíněn je také Gottwald, jenž má na Václavském náměstí proslov a k němuž směřuje také následující ukázka. Rodiče vysvětlují, jak bylo velice důležité pro společnost, že otec hlídal továrnu: „Poslouchej, Ivo, uslyšíš i o tátově vítězství. Až přijde domů, poděkuj za to, že dobře hlídal. Za to, že už k nám nikdy již nepříjde hlad a bída.“²¹⁸

V následujícím roce bylo připomenutí události únorového převratu v čísle z 15. února zřetelné v povídce *Obraz pana presidenta*,²¹⁹ v níž Karel vzpomíná na stávku v továrně, která byla protestem proti tehdejšímu zřízení a při níž dělníci odmítali nadále pracovat pro továrníky. Zmiňuje, že k takové změně došlo díky Gottwaldovi, jenž ale zatím nebyl ve funkci prezidenta.

K únorovému převratu se vztahuje i báseň z 10. února roku 1953 s názvem *Vítězný únor*²²⁰ od Otty Ježka a v povídce *Veliký svátek*²²¹ s protagonistou Liborkem, jenž přemýšlí nad tím, proč se říká únoru *vítězný*, a následně mu je tato otázka vysvětlena tatínkem. V obou zmíněných příspěvcích se autoři věnují důležitosti převratu, jelikož už ve společnosti nebude bída jako dříve.

Mezi využití rysy patří důležitost (*velký, veliký*), blízkosti (*náš*) a univerzálnost (*celý*) a užívá se také odvolání se na autoritu, Gottwalda, jemuž se budeme věnovat v následující kapitole.

5.6 Klement Gottwald

Klement Gottwald nastoupil do funkce prezidenta Československé republiky dne 14. června 1948. Právě abdikace Edvarda Beneše, „jenž tak vyjádřil svůj nesouhlas s poměry,“²²² a nástup Gottwalda do funkce završily „politicko-mocenský převrat.“²²³

Příspěvky v *Mateřídoušce* zdůrazňují Gottwaldův prostý původ, jelikož pocházel z dělnické rodiny, jeho pracovitost a popularitu u československých občanů. Jako příklad můžeme uvést básně vydané v čísle z 15. listopadu 1950, jež byly vydané

²¹⁸ SVOBODA, Jiří V. V únoru 1948. *Mateřídouška*. 1951, roč. 7, č. 12, s. 180.

²¹⁹ JIROTKOVÁ, Lucie V. Obraz pana prezidenta. *Mateřídouška*. 1952, roč. 8, č. 12, s. 178.

²²⁰ JEŽEK, Otto. Vítězný únor. *Mateřídouška*. 1953, roč. 9, č. 9, s. 131.

²²¹ SEDLÁČEK, K. F. Veliký svátek. *Mateřídouška*. 1953, roč. 9, č. 9, s. 131–133.

²²² JANOUŠEK, Pavel a BROŽOVÁ, Věra (ed.). *Dějiny české literatury 1945–1989*. II, 1948–1958. Praha: Academia, 2007, s. 25. ISBN 978-80-200-1528-0.

²²³ Tamtéž.

k příležitosti Gottwaldových narozenin – *Klement Gottwald*²²⁴ a *K narozeninám*.²²⁵ V druhém zmíněném příspěvku narážíme na onu oblíbenost, básně je zakončena slovy „Soudruhu všemi milovaný!“²²⁶

Ve *Školních novinách* byl jako *Měsíc Klementa Gottwalda* nazván říjen následujícího roku 1951. Například příspěvek *Co se mi nejvíc líbí z vyprávění o panu prezidentovi?*²²⁷ je věnován odvaze v boji proti bohatým, kvůli nimž chudí trpěli, jak je v příspěvku nastíněno, a zakončuje jej sdělení: „Nejvíc mám ráda pana presidenta proto, že má rád soudruha Stalina a celý veliký Sovětský svaz.“²²⁸

O měsíc později se na titulní straně nachází fotografie Gottwalda s dětmi, již přikládáme níže, a pod ní je přiložen článek s názvem *President Gottwald dětem*.²²⁹ Tento článek je věnován tématu, jak moc je důležitá práce, aby mohly být následně naplněny sny dětí. Taková přání se už mohou vyplnit díky novému politickému uspořádání, dříve to nebylo možné. Děti jsou tedy vyzývány k pilnosti jednak ve škole, jednak v budoucím zaměstnání, aby byly prospěšné pro společnost.

Obrázek 5 – titulní strana s Gottwaldem (15. 11. 1951)

²²⁴ Klement Gottwald. *Materídouška*. 1950, roč. 7, č. 5, s. 68.

²²⁵ BRANISLAV, František. *K narozeninám*. *Materídouška*. 1950, roč. 7, č. 5, s. 69.

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ *Co se mi nejvíc líbí z vyprávění o panu prezidentovi?* *Materídouška*. 1951, roč. 8, č. 4, s. 62.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ *President Gottwald dětem*. *Materídouška*. 1951, roč. 8, č. 6, s. 81.

Článek *Děti panu prezidentovi*,²³⁰ jenž se nachází na následující straně a můžeme jej považovat i za reakci na článek předchozí, pojednává o závazku dětí spočívajícím v šetření potravinami a projevení vděčnosti Gottwaldovi za práci pro zemi.

V příspěvcích v *Mateřídoušce* je také zmiňován postoj dětí vůči Gottwaldovi – vnímaly jej jako velký vzor a vážily si ho. Jako příklad můžeme uvést báseň od Jiřího Václava Svobody s názvem *Pro radost!*²³¹, v níž je žák na sebe hrdý, že dostal ve škole jedničku, a rád by se s tím pochlubil prezidentovi, jelikož říká: „jemu pro radost já chci se všemu, všemu naučit!“²³²

Dále zmiňujeme povídku *Nejlepší uvítání*²³³ publikovanou taktéž v čísle z 15. listopadu 1951, v níž děti obdivují prezidenta a navzájem se doplňují, v čem je nejlepší – je dělník, voják, velitel armády, horník či učitel. Adorace pokračuje i v příspěvku *Náš pan prezident – náš vzor*,²³⁴ jenž je vydán o rok později dne 20. listopadu a v němž je věnován prostor Gottwaldově dětství a následnému usilování o lepší podmínky pro pracující lid: „Umínil si, že celý život věnuje tomu, aby pracoval a bojoval za odstranění této nespravedlnosti.“²³⁵ Je zdůrazňována pospolitost chudých lidí, které se Gottwald rozhodl spojit a společně s nimi bojovat o lepší podmínky pro život.

Dne 14. března 1953 Gottwald zemřel a 25. března vychází speciální číslo jemu věnované, tedy pouhých pět dnů po čísle věnovaném Stalinovi. Na titulní straně byl zveřejněn jeho portrét, na následující straně krátká báseň Oldřicha Syrovátky *Jako by umřel tatínek...*²³⁶ pojednávající o tom, že Gottwald v srdcích lidí zůstane. Gottwaldovo mládí je líčeno v povídkách *O dětství Klementa Gottwalda*,²³⁷ jež také rekapituluje změny, o něž usiloval, a *U Bezslezenů*.²³⁸ Dále je věnován prostor samotnému únorovému převratu ve verších Jiřího Václava Svobody *V únoru 1948*²³⁹

²³⁰ Děti panu prezidentovi. *Mateřídouška*. 1951, roč. 8, č. 6, s. 82.

²³¹ SVOBODA, Jiří Václav. Pro radost! *Mateřídouška*. 1951, roč. 8, č. 6, s. 83.

²³² Tamtéž.

²³³ Nejlepší uvítání. *Mateřídouška*. 1951, roč. 8, č. 6, s. 83–86.

²³⁴ PLEVA, Josef V. Náš pan prezident – náš vzor. *Mateřídouška*. 1952, roč. 9, č. 5, s. 66–68.

²³⁵ Tamtéž, s. 68.

²³⁶ SYROVÁTKA, Oldřich. Jako by umřel tatínek... *Mateřídouška*. 1953, roč. 9, č. 12, s. 170.

²³⁷ NEČÁSEK, František. O dětství Klementa Gottwalda. *Mateřídouška*. 1953, roč. 9, č. 12, s. 170–171.

²³⁸ HAVEL, Jiří. U Bezslezenů. *Mateřídouška*. 1953, roč. 9, č. 12, s. 174–175.

²³⁹ SVOBODA, Jiří Václav. V únoru 1948. *Mateřídouška*. 1953, roč. 9, č. 12, s. 173.

a proslovu Gottwalda, jenž je uveden na poslední straně a v němž prezident apeluje na vzdělávání dětí.

Obrázek 6 – titulní strana s Gottwaldem, speciální číslo (25. 3. 1953)

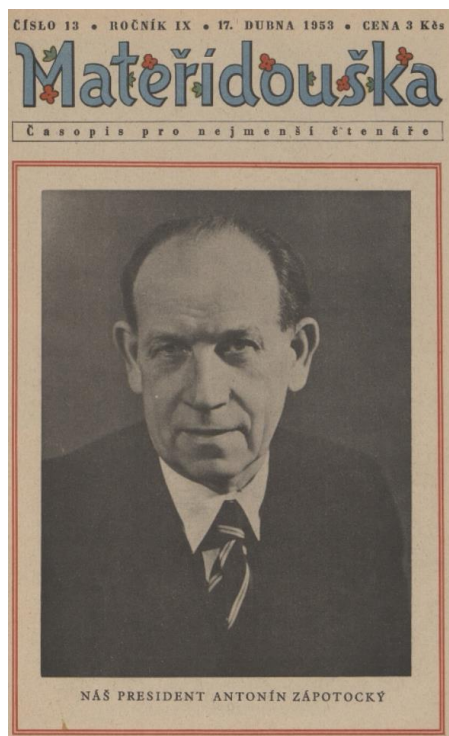
Poslední příspěvek, jenž uvedeme v této kapitole, je povídka *Ve strouze*,²⁴⁰ ve které se autoři Jiří Havel a Pravoslav Sovák věnovali příhodě z dětství. Takový příspěvek byl publikován z důvodu připomenutí Gottwaldových narozenin, jež by oslavil 23. listopadu.

Ve výše zmíněných příspěvcích je kladen velký důraz na Gottwaldův boj za zlepšení podmínek k životu dělnické třídy, ale autoři se věnují také jeho osobnosti. V mnohých článcích vystupuje jako autorita a vše, co řekne, je považováno za nezpochybnitelné. Zároveň jsou v příbězích s dětskými protagonisty či v dopisech od dětí patrné jasné sympatie a náklonnost vůči Gottwaldovi. Z kategorií jsou využity především blízkost (*náš*), univerzálnost (*všichni, celý*), důležitost (*veliký, ještě lépe*), koherence (*pevný*) a správnost (*opravdový, pravda*).

²⁴⁰ HAVEL, Jiří a SOVÁK, Pravoslav. *Ve strouze*. *Mateřídouška*. 1953, roč. 10, č. 4, s. 50–51.

5.7 Antonín Zápotocký

Po smrti Klementa Gottwalda, jemuž bylo věnované číslo časopisu z 25. března 1953, nastoupil do funkce prezidenta dne 21. března 1953 Antonín Zápotocký. Dne 17. dubna 1953 vyšlo číslo *Mateřídoušky* s portrétem Zápotockého na titulní straně, již přikládáme níže.

Obrázek 7 – titulní strana se Zápotockým (17. 4. 1953)

Na další straně je publikována báseň²⁴¹ Pavla Kohouta, v níž se autor ale stále vrací k úmrtí Stalina a Gottwalda.

V povídce *Sto panenek*²⁴² z 10. prosince 1953 je Zápotocký nazýván jako „milovaný prezident“²⁴³ a je popsána jeho „vlídná, usměvavá tvář a prostota.“²⁴⁴ V příspěvku se vyzdvihuje především laskavý přístup k dětem. Povídka z dospívání Zápotockého s názvem *Krejčovic Toník*²⁴⁵ byla publikovaná 15. prosince 1954 při příležitosti sedmdesátých narozenin prezidenta. Autor Jaroslav Nezval se věnoval příběhu, jak se

²⁴¹ KOHOUT, Pavel. *Mateřídouška*. 1953, roč. 9, č.13, s. 178.

²⁴² SEDLÁČEK, K. F. *Sto panenek*. *Mateřídouška*. 1953, roč. 10, č. 5, s. 66.

²⁴³ Tamtéž.

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ NEZVAL, Jaroslav. *Krejčovic Toník*. *Mateřídouška*. 1954, roč. 11, č. 4, s. 50.

nyňjší prezident jako mladý muž stal korektorem dělnických novin díky svým perfektním znalostem pravopisu.

S osobností Zápotockého se setkáváme při jeho dospívání a interakci s dětmi. Jsou využity kategorie univerzálnosti (*mnohý*) a blízkosti (*náš*). V analyzovaných číslech *Mateřídoušky* se objevují pouze výše zmíněné příspěvky, v nichž figuruje Zápotocký. I přes skutečně nízký počet článků, které se Zápotockému věnovaly, ale považujeme za důležité v této práci nyňšího prezidenta zmínit. Domníváme se, že nízká frekvence článků, jež se věnují politickým osobnostem, vypovídá o jistém rozvolnění režimu a s tím související snižující se tendenci ke komunistické propagandě v *Mateřídoušce*.

5.8 Pionýři

Tématům spjatým s pionýry je v *Mateřídoušce* věnován prostor především v číslech z prvních analyzovaných ročníků. Postavy pionýrů v příspěvcích představují vzor pro mladší děti, zachovají se vždy ohleduplně a správně, jako je tomu například v příspěvku s názvem *Nejkrásnější chvíle*: „A proto se musíš chovat tak, abys byla vzorem všem dětem, pionýrům i těm, co ještě rudé šátky nemají.“²⁴⁶ Děti jsou často mladšího věku a teprve se chystají na to, stát se pionýrem, to lze vidět např. v krátké básni *Malý pionýr*²⁴⁷ doplněné ilustracemi, v níž chlapec mamince slibuje svou vzornost ve škole a zdůvodňuje to tím, že se chce stát pionýrem.

V příspěvku *Jak jsme přemohli přírodu a nepřátele*²⁴⁸ z 1. listopadu 1950 popisují pionýrky svou práci ve škole. Žáci se rozhodli pěstovat slunečnice, aby „pomohli našemu státu v pětiletce,“²⁴⁹ avšak „našlo se mnoho nepřátel, kteří se je snažili poškodit.“²⁵⁰ Pojem *nepřátele* zastřešoval činitele, kteří jim práci komplikovali – zvířata, plevel a bouře. S každým problémem si však děti zvládly poradit a žákům se „podařilo splnit úkol.“²⁵¹

Propagace Pionýrské organizace je tematizována například v povídce *Takoví jsme*,²⁵² v jejímž úvodu je popsáno vystoupení pionýrů pro děti v Kladně, díky němuž „je

²⁴⁶ Nejkrásnější chvíle. *Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 6, s. 86.

²⁴⁷ ROSENBAUMOVÁ, Božena. Malý pionýr. *Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 2, s. 25.

²⁴⁸ Jak jsme přemohli přírodu a nepřátele. *Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 4, s. 55.

²⁴⁹ Tamtéž.

²⁵⁰ Tamtéž.

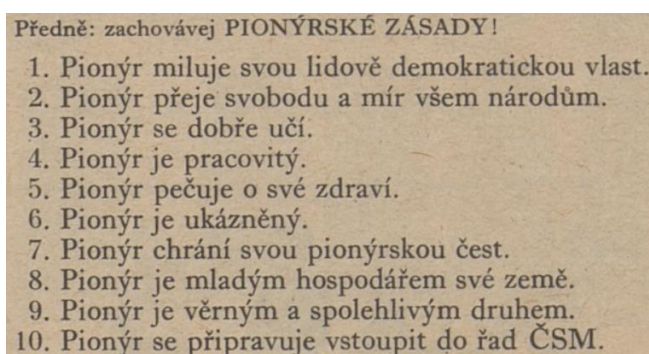
²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² Takoví jsme. *Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 5, s. 66–67.

získávali pro práci v pionýrském hnutí.²⁵³ V posledním dvojčísle časopisu z roku 1950 je pionýrské téma velice časté, zmíníme pro ilustraci příspěvek *První ve škole*²⁵⁴ s představením vzorného chování žáka-pionýra, dále *Jak pomáhám republice?*,²⁵⁵ v němž je kladena pozornost na pracovitost pionýrů, díky níž se může republika rozvíjet.

V článku *Co vím o našich přátelích*²⁵⁶ je jako první zmíněno, že „pionýr přeje svobodu a mír všem národům,²⁵⁷ a takové státy, jež jsou svobodné a „mohou tak jako my radostně žít a pracovat,²⁵⁸ jsou považovány za nejlepší *přátele* – tím největším je Sovětský svaz. V této souvislosti je zmíněno, že sovětská armáda v roce 1945 osvobodila Československo.

Pionýrské zásady, jimiž se může řídit i dítě, které je ještě mladé na vstup do oddílu, jsou představeny v krátkém příspěvku *Budu pionýrem*.²⁵⁹

Obrázek 8 – pionýrské zásady (15. 12. 1950)

Motiv pionýrů byl využíván i v roce 1951. Již v prvním čísle časopisu z 1. ledna je v příspěvku *Bude Jirka pionýrem?*²⁶⁰ opět věnována pozornost činnostem a vlastnostem, jimiž by měl pionýr disponovat, tedy např. být pravdomluvný, ve škole poslouchat či nezlobit. Zároveň autoři článků často doplňují, že by děvčata a chlapci, kteří se chtějí stát pionýry, měli dobře číst. 1. dubna téhož roku v krátkém příspěvku

²⁵³ Takoví jsme. *Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 5, s. 66.

²⁵⁴ První ve škole. *Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 110.

²⁵⁵ Jak pomáhám republice? *Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 110.

²⁵⁶ Co vím o našich přátelích. *Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 110.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ Budu pionýrem. *Mateřídouška*. 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 110.

²⁶⁰ Bude Jirka pionýrem? *Mateřídouška*. 1951, roč. 7, č. 9, s. 130–131.

*U nás v Gottwaldově*²⁶¹ popisuje mladá Ludmila vypůjčování knih v závodní knihovně v továrně v tehdejší Gottwaldově.

Josef Vokroj ve svém příspěvku *Pionýrský slib*²⁶² popisuje celý program večera, během něhož děti skládají slib. Opět se autor věnuje činnostem, jež má pionýr vykonávat: „povinnost budovat, bránit svou vlast a dobře se učit.“²⁶³ Krátká povídka s názvem *Pionýr*,²⁶⁴ jež byla publikovaná v rubrice *Školní noviny* 1. září 1951, je věnovaná vzorové povaze pionýra, jenž každému pomáhá a tím inspiruje další děti: „Nějaký chlapec z naší školy však přiskočil, zvedl traktor, postavil jej správně na chodník – však se na něho ta maminka tak hezky podívala! [...] A hned jsme taky poznali, proč jediný z nás všech pomohl té cizí paní. Podle rudého šátku na krku jsme to poznali. Podle pionýrského šátku.“²⁶⁵

V následujících letech už nebyl motiv pionýra tak hojně využíván, byl spíše okrajový. Z roku 1953 můžeme zmínit povídku *Neposlušný žáček*²⁶⁶ pojednávající o Bedřišce, jež si hraje na školu. Přirovnání „opravdová pionýrka“²⁶⁷ využívá při popisu „chování“ její panenky, jež nevyrušuje a dává pozor.

V roce 1954 je v čísle časopisu z 20. dubna připomenuto páté výročí založení Pionýrské organizace a v červnu byla publikována povídka *Hoř, náš táboráku*,²⁶⁸ v níž se pionýři v Sovětském svazu zamýšlejí, v jakých zemích ve stejnou chvíli jsou také založeny táboráky: „Kolik pionýrských ohňů hoří právě teď po celé naší velké sovětské zemi! [...] I u čínských pionýrů hoří táboráky, u českých také, u bulharských též ...“²⁶⁹

Jako poslední zmíníme příspěvek *První krůček*,²⁷⁰ jež byl publikován 15. srpna 1955 a opět se zabývá motivy úzce spjatými s pionýrskou tematikou. Malá Věrka se chce stát pionýrkou a v případě nouze, kdy během silného deště hrozilo zaplavení domu,

²⁶¹ U nás v Gottwaldově. *Mateřidouška*. 1951, roč. 7, č. 15, s. 226.

²⁶² VOKROJ, Josef. Pionýrský slib. *Mateřidouška*. 1951, roč. 7, č. 16, s. 247–248.

²⁶³ Tamtéž, s. 247.

²⁶⁴ Pionýr. *Mateřidouška*. 1951, roč. 8, č. 1, s. 15.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ SEDLÁČEK, K. F. Neposlušný žáček. *Mateřidouška*. 1953, roč. 10, č. 2, s. 28–30.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 28.

²⁶⁸ MOGILEVSKÁ, S. Hoř, náš táboráku. *Mateřidouška*. 1954, roč. 10, č. 11–12, s. 2–3.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 3.

²⁷⁰ SEDLÁČEK, K. F. První krůček. *Mateřidouška*. 1955, roč. 11, č. 12, s. 178–179.

neváhala pomoci i přes svůj strach z bouřky. Tímto činem prokázala, že je hodna se stát pionýrkou.

Propagace oddílu pionýrů je nejsilnější v letech 1950–1952, ovšem pro příspěvky z každého analyzovaného roku platí, že představují takové vlastnosti a schopnosti, jež by měl mít „správný“ pionýr. Mezi kategorie, které jsme ve výše zmíněných příspěvcích o pionýrech identifikovali, patří nutnost (*úkol, jediný*), důležitost (*velký, veliký*), univerzálnost (*každý*), blízkost (*náš, přítel*), správnost (*správně, opravdový*) a pokrokovost/trvalost (*budovat*). Dichotomické rozlišení spatřujeme pouze u substantiva *nepřítel* z příspěvku *Jak jsme přemohli přírodu a nepřátele*. Jako poslední projev komunistické propagandy zmíníme důraz na spolupráci mezi socialistickými zeměmi, jež je patrná například v příspěvku *Hoř, náš táboráku*.

5.9 Armáda

Posledním okruhem, jemuž se v této práci budeme věnovat, je armáda. Zaměříme se na její adoraci a na nové hrdiny a přátele dětí – pohraničníky. Vojáci bývají autory představováni jako milí a hodní muži, již pomáhají v udržení míru a chrání republiku, jako příklad můžeme uvést příspěvek *Naše armáda*.²⁷¹

V čísle časopisu publikovaném 1. dubna 1950 je na titulní straně krátká báseň Jana Hostáně s názvem *Náš voják*,²⁷² jež pojednává o pohraničnících – ti stráží státní hranice před *fašisty a zrádci*. Tentýž motiv pohraničnících je využíván v básni *Večer*,²⁷³ která je ale publikována o téměř dva roky později, a navíc obsahuje zmínku o amerických vojácích: „Nedoletí z Ameriky žádný letec s bombami.“²⁷⁴ Výrazná dichotomie je obsažená v krátké básni *Oni a my*: „O nové válce hovoří oni, atomovou pumou straší svět. My v míru rosteme, stavíme domy pod světlým nebem do budoucích let.“²⁷⁵

V roce 1953 bylo téma armády, i pohraničnících, v *Mateřidoušce* stále oblíbené. Například 20. září 1953 můžeme zmínit báseň od Oldřicha Syrovátky s názvem *Voják na stráži*²⁷⁶ a povídku od Jana Otčenáška *Jak se Bohoušek ztratil*.²⁷⁷ V povídce je

²⁷¹ Naše armáda. *Mateřidouška*. 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 110.

²⁷² HOSTÁŇ, Jan. Náš voják. *Mateřidouška*. 1950, roč. 6, č. 14, s. 209.

²⁷³ SVOBODA, Jiří Václav. Večer. *Mateřidouška*. 1952, roč. 8, č. 16, s. 249.

²⁷⁴ Tamtéž.

²⁷⁵ MICHÁLKOV, Sergej. Oni a my. *Mateřidouška*. 1951, roč. 7, č. 9, s. 125.

²⁷⁶ SYROVÁTKA, Oldřich. Voják na stráži. *Mateřidouška*. 1953, roč. 10, č. 2, s. 17.

²⁷⁷ OTČENÁŠEK, Jan. Jak se Bohoušek ztratil. *Mateřidouška*. 1953, roč. 10, č. 2, s. 18–19.

postava vojáka líčena autorem jako velice sympatická, vřelá a milá a na konci příběhu říká malý Bohoušek, že se chce stát vojákem. Příspěvek s názvem *Vojáci píší našim dopisovatelům*²⁷⁸ začíná představením vzorných žáků ze školy v Milevsku, kteří jsou „nadějnými budovateli naší krásné země“²⁷⁹ a mimo jiné se účastnili sběru „amerických brouků“. Na dopisy, jež napsali žáci vojákům, dostali odpověď od vojína Hrušky, v níž především propaguje povolání vojáka.

V témže čísle časopisu jsou na poslední straně v příspěvku *Poznáš naše vojáky?*²⁸⁰ vystavena označení hodností, jež byly velice podobná hodnostem sovětské armády. Okamžitě je čtenář informován, že se českoslovenští vojáci hodlají těm sovětským vyrovnat také „statečností, odvahou, kázní a vším, co vytvořilo ze sovětské armády nejsilnější armádu na světě – ochránkyni světového míru.“²⁸¹

Příspěvky z roku 1954 *Nad námi bdí armáda*²⁸² a *I my budeme vojáci*²⁸³ tematizují vojenskou stráž, avšak s rozdílem, že v prvním příspěvku je to letecká stráž ve stíhačkách, naopak v druhém se objevují opět pohraničníci. Z roku 1955 zmíníme příspěvek s názvem *Kdo je u telefonu?*,²⁸⁴ jenž se odehrává za druhé světové války a hlavními postavami jsou vojenští telefonisté. Ti využívají domluvená telefonická pojmenování pro případ, že by je fašistický nepřítel odposlouchával. Při ztrátě spojení je popisována odvaha spojařů, díky nimž bylo spojení obnoveno a zabránilo se tak obklíčení vojáků fašisty.

Jak bylo výše nastíněno, vojáci byli adorováni po celé období, jež je předmětem analýzy, ale počet příspěvků s motivy armády a intenzita adorace je v letech 1954 a 1955 nižší. Byly využity rysy důležitosti (*velký*), blízkosti (*naš*), univerzálnosti (*každý*) a pokrokovosti/trvalosti (*budovatel*). Dále připomeneme výše uvedené dichotomie – pohraničníci střeží na státních hranicích kvůli *fašistům* a *zrádcům*, američtí vojáci jsou *letci s bombami* a za *nepřátele* jsou považováni fašisté. Posledním projevem komunistické ideologie je v této kapitole spojitost se Sovětským svazem například v příspěvku *Poznáš naše vojáky?*

²⁷⁸ Vojáci píší našim dopisovatelům. *Mateřidouška*. 1951, roč. 7, č. 13, s. 192.

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ Poznáš naše vojáky? *Mateřidouška*. 1951, roč. 7, č. 13, s. 204.

²⁸¹ Tamtéž.

²⁸² ZÁVADA, Vilém. Nad námi bdí armáda. *Mateřidouška*. 1954, roč. 11, č. 2, s. 17.

²⁸³ ZÁVADA, Vilém. I my budeme vojáci. *Mateřidouška*. 1954, roč. 11, č. 2, s. 20.

²⁸⁴ KASSIL, Lev. Kdo je u telefonu? *Mateřidouška*. 1954, roč. 11, č. 14, s. 214–215.

6. Shrnutí analýzy

V této práci byly sledovány sémantické rysy dle Jerzyho Bralczyka, jež se vyskytují v totalitních a manipulativních textech, konkrétně rysy důležitosti, univerzálnosti, blízkosti, nutnosti, správnosti, koherence a pokrokovosti/trvalosti. V následujícím výčtu uvádíme výrazy, jež byly v daných kategoriích využity:

- důležitost – *důležitý, velký, veliký, velmi, hlavní, hlavně, význam;*
- univerzálnost – *každý, celý, mnohý, všichni, všude, kamkoli, kdekoli, hodně, víc a víc;*
- blízkost – *my, náš, spojený, přítel;*
- nutnost – *cíl, úkol, nutný, jediný;*
- správnost – *pravda, pravdivý, opravdový, správně;*
- koherence – *jednotný, sjednotit, pevný;*
- pokrokovost/trvalost – *vytrvalost, plán, plánovat, objevovat, budovat, nový, budovatel.*

V jednom tematickém bloku této práce se průměrně vyskytovaly 3–4 kategorie, nejvíce jsme identifikovali 6 rysů nacházejících se zároveň v okruhu věnovaném pionýrům. Nejvyužívanější kategorií je univerzálnost, poté jsou velice časté i rysy blízkosti a důležitosti. Nejméně využívanou je kategorie koherence, správnosti a nutnosti.

Domníváme se, že důvodem, proč jsou tak velké rozdíly v četnosti využívání kategorií, je povaha samotných textů v *Mateřídoušce*. Příspěvky určené dětem jsou psané jednoduchým jazykem, tudíž například na substantiva *identita* nebo *struktura* z kategorie koherence nenarazíme. Jak můžeme vidět ve výčtu výše, v nejužívanějších kategoriích jsou slova běžně používaná, obvyklá v publikacích pro děti. V daném kontextu však obsahovala známky ideologie, proto byla do výčtu zahrnuta.

Dále jsme sledovali dichotomickou rozlišnost, jež se projevovala pronominy *naši* a *my*, substantivem *přítel*, adjektivy *dobrý* a *statečný*. Opozičně jsou postavena substantiva *západní/američtí imperialisté* a *fašističtí nepřátelé* či pronomen *oni*. Dichotomii tohoto typu jsme identifikovali převážně v číslech časopisu *Mateřídouška* v letech 1950–1952.

Důraz na spolupráci socialistických zemí je patrný v článcích o Říjnové revoluci, pionýrech a v celé kapitole, jež je věnovaná právě významu a vlivu Sovětského svazu. Při využívání této metody propagandy se užívaly kategorie blízkosti či vřelého vztahu dané tematizované osobnosti k dětem. S tím související opírání se o autority bylo zřejmé ve spojitosti s Gottwaldem, Leninem a Stalinem především v období let 1950–1953, v následujících dvou letech byly připomínány jejich skutky spíše bez stop ideologie.

Jako poslední zmíníme využití hesel – tato podoba propagandy byla v analyzovaném materiálu spíše výjimečná a projevila se v letech 1951 a 1952. Z dichotomické dvojice hesel, jež jsme představili ve třetí kapitole věnující se formám propagandy v časopisech, se v analyzovaném materiálu vyskytovalo pouze pozitivně orientované zvolání *At' žije...* ve spojení *mír a Sovětský svaz* nebo se jmény osobností *Lenina* a *Stalina*.

Závěr

Předložená bakalářská práce se věnovala stopám komunistické ideologie v dětském časopisu *Mateřídouška* v období let 1950–1955. Během analýzy jsme rozdělili příspěvky, v nichž jsme identifikovali komunistickou propagandu, do kapitol podle tematických bloků, jež jsou zaměřeny na překladové texty, pravidelné rubriky *Lesní noviny* a *Kousky mládence Ferdy Mravence*, na hornictví, vliv Sovětského svazu, J. V. Stalina a V. I. Lenina, na významné události, K. Gottwalda, A. Zápotockého, pionýry a armádu.

V jednotlivých kapitolách jsme se zabývali způsoby, jimiž se ideologie projevovala, tedy dichotomickému rozlišení, důrazu na kooperaci mezi socialistickými zeměmi, využívání hesel, adoraci autorit. Opírali jsme se při tom o kategorizaci sémantických rysů totalitního textu dle Jerzyho Bralczyka.

Ze sémantických rysů byly nejčastěji využívány univerzálnost, poté i blízkost a důležitost, naopak nejméně výskytů jsme shledali u kategorie koherence. Domníváme se, že nerovnoměrné užívání všech kategorií nutně souvisí se specifickostí výrazů, například se substantivy *system* či *identita* z kategorie koherence se běžně v publikacích pro děti neseťkáme. Oproti tomu jsou v nejfrekventovanějších kategoriích slova běžně používaná, jež se obvykle v dětských publikacích vyskytují, ovšem v daném kontextu tyto výrazy obsahovaly známky ideologie.

Dichotomie, již jsme identifikovali převážně v období 1950–1952, byla využívána především pro rozlišení substantiv *přítel* a *nepřítel* a pronomín *my* a *náš* v souvislosti s československými i ruskými občany od amerického/západního *imperialisty* a fašistického *nepřítele*. Vliv Sovětského svazu, důraz na spolupráci socialistických zemí a adorace autorit, převážně Gottwalda, Lenina a Stalina, byly nejdominantnější v letech 1950–1953. Silná propagace hornictví byla kvůli Lánské akci zřejmá v příspěvcích především z let 1950–1952, ve stejném období probíhala propagace Pionýrské organizace. Armáda byla výrazně adorována od počátku analyzovaného období až do roku 1953.

Docházíme k závěru, že komunistická ideologie v *Mateřídoušce* byla nejvýraznější v období od roku 1950 a vrcholila v roce 1953, kdy se do časopisu silně promítly politické události a byla publikována speciální čísla věnovaná Stalinovi a Gottwaldovi.

Tyto politické tendence však v letech 1954 a 1955 slábly a politické sfěře, konkrétně prezidentu Zápotockému, bylo věnováno málo prostoru. I přes to, že byla například adorace armády stále na stránkách časopisu znatelná, nedosahovala takové intenzity jako dříve.

Anotace

Příjmení a jméno autora: Uhlířová Eva

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název diplomové práce: Stopy komunistické ideologie v dětském časopisu *Mateřídouška*

Jméno vedoucího diplomové práce: PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.

Počet znaků: 94 582

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 13

Klíčová slova: *Mateřídouška*, propaganda, komunismus, ideologie, dětské časopisy, totalitní jazyk

Anotace diplomové práce: Tato bakalářská práce se zabývá komunistickou ideologií v časopisu *Mateřídouška* v letech 1950–1955. V kapitolách jsou představeny formy komunistické propagandy v časopisech, dobový kontext v Československu a charakteristika časopisu *Mateřídouška*. Práce se věnuje způsobům, jimiž se ideologie projevuje, zabývá se tedy dichotomickým rozlišováním, adorací autorit (Stalina, Lenina, Gottwalda), provoláváním hesel, vlivem ze strany Sovětského svazu, a při analýze se využívají sémantické rysy Jerzyho Bralczyka. Cílem práce je také určit, zda se v průběhu analyzovaného období měnila intenzita ideologického působení.

Resumé

This bachelor thesis is focused on the traces of communist ideology in the children's magazine *Mateřídouška* between the years 1950 and 1955. Observed pieces with communist propaganda are divided into chapters according to thematic blocks focused on translational texts, regular columns of *Lesní noviny* and *Kousky mládence Ferda Mravence*, mining, the influence of the Soviet Union, J. V. Stalin and V. I. Lenin, important events, president Klement Gottwald, president Antonín Zápotocký, pioneers, and the army. The chapters dealt with the manners in which the ideology manifested itself, e.g. in dichotomous distinction, the emphasis on cooperation among the socialist countries, the usage of slogans, authority adoration, and the recognition of the semantic features according to Jerzy Bralczyk.

Regarding semantic features used in the pieces observed, universality, proximity, and importance were used the most while the smallest occurrence was identified in the category of coherence.

We identified the dichotomous distinction mainly from the period of 1950 to 1952, it was mainly used to distinguish the noun friend and the pronouns we and ours, considering that the stories deal with Czechoslovak and Soviet citizens, as opposed to the American and Western imperialist and the fascist enemy.

The influence of the Soviet Union, the emphasis on the cooperation of socialist countries, and the worship of authority, mainly Gottwald, Lenin, and Stalin, were most dominant in 1950–1953. Due to Lánská akce strong promotion of mining was evident in observed pieces mainly between the years 1950 and 1952, during the same period the promotion of the pioneer organization took place. The army was adored from the beginning of the analyzed period until 1953.

We come to the conclusion that the communist ideology in *Mateřídouška* is distinct the most in the period starting in 1950, peaking in 1953. At this time, the political situation is strongly reflected in the magazine, publishing special issues dedicated to Stalin and Gottwald. Nevertheless, these tendencies decline in 1954 and 1955, and a very little space is devoted to the political spherespecifically to President Zápotocký. Despite the fact that, for example, the adoration of the army is still noticeable on the pages of the magazine, it does not reach the same intensity as before.

Seznam pramenů

1950

BRANISLAV, František. K narozeninám. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 5, s. 69.

Budu pionýrem. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 110.

Co je nám nejdražší? *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 101–103.

Co vím o našich přátelích. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 110.

ČERNÝ, Karel. O velkých studnách živé vody. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 4, s. 58–59.

HOSTÁŇ, Jan. Náš voják. *Mateřidouška*. Praha: Mladá fronta, 1950, roč. 6, č. 14, s. 209.

Jak jsme přemohli přírodu a nepřátele. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 4, s. 55.

Jak pomáhám republice? *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 110.

Klement Gottwald. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 5, s. 68.

Lesní noviny. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 2, s. 28.

MALINSKÁ, Anna. Pohádka plná květů. *Mateřidouška*. Praha: Mladá fronta, 1950, roč. 6, č. 9, s. 130–131.

MARKOVÁ, Dagmar. Hornická pohádka. *Mateřidouška*. Praha: Mladá fronta, 1950, roč. 6, č. 12, s. 179.

MARŠAK, Samuil. Sedmý listopad v Moskvě. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 3, s. 40–41.

Naše armáda. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 110.

Nejkrásnější chvíle. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 6, s. 86.

- Nepokořitelní bratři. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 5, s. 74–76.
- Nesmrtelná loď. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 3, s. 48.
- NOHA, Jan. Říjnová revoluce. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 3, s. 36.
- NOHA, Jan. Žije člověk. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 103.
- Novoroční psaní. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 98–99.
- Pojede Věrka k panu presidentovi? *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 5, s. 80.
- Pro zimní večery. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 123–124.
- Proč slunce vychází a zapadá. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1950, roč. 6, č. 16, s. 250–251.
- První ve škole. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 110.
- Před pětadvaceti lety... *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 3, s. 37.
- ROSENBAUMOVÁ, Božena. Malý pionýr. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 2, s. 25.
- SEKORA, Ondřej. Kousky mládence Ferdy Mravence. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 1, s. 16.
- SEKORA, Ondřej. Kousky mládence Ferdy Mravence. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1950, roč. 6, č. 8, s. 128.
- SEKORA, Ondřej. Kousky mládence Ferdy Mravence. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1950, roč. 6, č. 9, s. 144.
- SEKORA, Ondřej. Kousky mládence Ferdy Mravence. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1950, roč. 6, č. 14, s. 224.
- SEKORA, Ondřej. Kousky mládence Ferdy Mravence. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1950, roč. 6, č. 15, s. 240.
- SEKORA, Ondřej. Kousky mládence Ferdy Mravence. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1950, roč. 6, č. 19, s. 304.

Schovávají se. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 3, s. 45.

Takoví jsme. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 5, s. 66–67.

Vytrvalý Yun Su. *Mateřidouška*. Praha: Mladá fronta, 1950, roč. 6, č. 13, s. 202.

Z různých konců sovětského svazu. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1950, roč. 7, č. 7–8, s. 117–122.

1951

34. výročí Říjnové revoluce. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 5, s. 78.

Bude Jirka pionýrem? *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 9, s. 130–131.

Co jsme poslali soudruhu Stalinovi. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 8, s. 126.

Co napsaly děti o našem osvobození. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 17, s. 259.

Co se mi nejvíc líbí z vyprávění o panu presidentovi? *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 4, s. 62.

CZERKAWSKA, Maria. Horník. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 17, s. 259.

Děti panu presidentovi. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 6, s. 82.

FILGAS, Josef. Fárali horníci. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 17, s. 256.

Hornický závazek. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 2, s. 29.

Jak vy se připravujete? *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 7, s. 110.

Kdo napsal? *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 11, s. 166–167.

Kdo napsal? *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 13, s. 198–199.

KONONOV, Alexander Těrentjevič. Ve Smolném. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 5, s. 67–68.

KOŽEDUB, Ivan Nikitič. Děti svobodné Číny. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 15, s. 232–233.

KOŽEDUB, Ivan Nikitič. Moje škola. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 10, s. 146–147.

MACHÁČEK, Miroslav. Žil jednou jeden chlapec. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 10, s. 143–144.

Mateřídouška. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 17, s. 253.

Mateřídouška. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 1, s. 1–16.

Mateřídouška. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 2, s. 17–32.

Mateřídouška. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 6, s. 81.

MICHALKOV, Sergej. Oni a my. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 9, s. 125.

Moudrý Bilin-Senge. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 10, s. 151.

Nejlepší uvítání. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 6, s. 83–86.

Odpověď Věřčině mamince. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 10, s. 156.

Pionýr. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 1, s. 15.

PLETNĚVOVÁ, V. F. Obětavý Soso. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 8, s. 114–115.

Pohádka o velké revoluci. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 12, s. 185.

Poznáš naše vojáky? *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 13, s. 204.

President Gottwald dětem. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 6, s. 81.

Proč je moře slané? *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 4, s. 58–60.

Ruská revoluce. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 3, s. 37–38.

S čím kdo pracuje. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 14, s. 211–213.

SEKORA, Ondřej. Ferda Mravenec ničí plány brouků Všeckožroutů. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 11, s. 172.

Sovětský voják, náš osvoboditel a přítel, brání mír. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 10, s. 148–149.

SVOBODA, Jiří Václav. Pro radost! *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 6, s. 83.

SVOBODA, Jiří Václav. V únoru 1948. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 12, s. 180.

SVOBODOVÁ, Vlasta. Vzácní hosté. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 17, s. 265–266.

U nás v Gottwaldově. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 15, s. 226.

U nás v kroužcích. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 13, s. 200–201.

U výkladní skříně. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 12, s. 188.

Váňa Andrijanov. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 3, s. 42–43.

Vojáci píší našim dopisovatelům. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 13, s. 192.

VOKROJ, Josef. Pionýrský slib. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 7, č. 16, s. 247–248.

VOLGINOVÁ, Taťana. Všechno umím nakreslit. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, roč. 8, č. 7, s. 101.

1952

Annita. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1952, roč. 8, č. 16, s. 246–247.

Den našich osvoboditelů. *Mateřidouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1952, roč. 8, č. 12, s. 181.

Druhá třída pomohla horníkům. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1952, roč. 8, č. 10, s. 159.

HAVEL, Jiří. Ostravské hvězdy. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1952, roč. 8, č. 15, s. 232.

JIROTKOVÁ, Lucie V. Obraz pana prezidenta. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1952, roč. 8, č. 12, s. 178.

JIROTKOVÁ, Lucie. Nikolka. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1952, roč. 8, č. 15, s. 227–228.

NEŠLEHA, Jaroslav. Co je lepší? *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1952, roč. 8, č. 15, s. 236–237.

PLEVA, Josef V. Náš pan president – náš vzor. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1952, roč. 9, č. 5, s. 66–68.

Pravdomluvný Volod'a. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1952, roč. 8, č. 10, s. 149.

SVOBODA, Jiří Václav. Večer. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1952, roč. 8, č. 16, s. 249.

SYROVÁTKA, Oldřich. Rudé praporky. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1952, roč. 9, č. 4, s. 49.

SYROVÁTKA, Oldřich. Toníkova přísaha. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1952, roč. 9, č. 2, s. 18–20.

1953

ALDA, Jan. Havíři. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1953, roč. 9, č. 7, s. 97.

HAVEL, Jiří a SOVÁK, Pravoslav. Ve strouze. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 10, č. 4, s. 50–51.

HAVEL, Jiří. U Bezslezenů. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 9, č. 12, s. 174–175.

Jak se mnich v osla proměnil. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 9, č. 10, s. 157.

JEŽEK, Otto. Vítězný únor. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 9, č. 9, s. 131.

KOHOUT, Pavel. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 9, č. 13, s. 178.

- KORONOV, A. Štědrý večer v Sokolnicách. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1953, roč. 9, č. 8, s. 117–119.
- KRYŠTOFEK, Oldřich. Dopis do Moskvy. *Mateřídouška*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1953, roč. 9, č. 7, s. 100.
- Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 9, č. 11, s. 161.
- Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 9, č. 12, s. 169.
- Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 9, č. 13, s. 177.
- NEČÁSEK, František. O dětství Klementa Gottwalda. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 9, č. 12, s. 170–171.
- OTČENÁŠEK, Jan. Jak se Bohoušek ztratil. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 10, č. 2, s. 18–19.
- OTČENÁŠEK, Jan. Soudruh Stalin bude věčně žít. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 9, č. 11, s. 162–163.
- PAVLENKO, Petr. Věrnost slovu. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 9, č. 11, s. 166–167.
- SEDLÁČEK, K. F. Neposlušný žáček. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 10, č. 2, s. 28–30.
- SEDLÁČEK, K. F. Sto panenek. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 10, č. 5, s. 66.
- SEDLÁČEK, K. F. Veliký svátek. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 9, č. 9, s. 131–133.
- SVOBODA, Jiří Václav. Dívá se. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 9, č. 11, s. 164.
- SVOBODA, Jiří Václav. V únoru 1948. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 9, č. 12, s. 173.
- SYROVÁTKA, Oldřich. Jako by umřel tatínek... *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 9, č. 12, s. 170.
- SYROVÁTKA, Oldřich. Voják na stráži. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 10, č. 2, s. 17.
- Tygr a osel. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 9, č. 15–16, s. 235.
- Vítr a slunce. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1953, roč. 10, č. 5, s. 71.

1954

ALDA, Jan. Devátý květen. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1954, roč. 10, č. 9, s. 4.

BINEK, Jiří. Slávčin táta. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1954, roč. 10, č. 7, s. 2–3.

Hádanky. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1954, roč. 10, č. 10, s. 15.

JIROTKOVÁ, Lucie. Jak Vašek rubal uhlí. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1954, roč. 10, č. 11–12, s. 28.

KASSIL, Lev. Kdo je u telefonu? *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1954, roč. 11, č. 14, s. 214–215.

Krásné okno. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1954, roč. 10, č. 10, s. 13.

MOGILEVSKÁ, S. Hoř, náš táboráku. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1954, roč. 10, č. 11–12, s. 2–3.

Naše soutěž: co víte o zvířatech? *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1954, roč. 10, č. 6, s. 15.

NEZVAL, Jaroslav. Krejčovic Toník. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1954, roč. 11, č. 4, s. 50.

Zákazník a mistr. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1954, roč. 10, č. 6, s. 12–13.

ZÁVADA, Vilém. I my budeme vojáci. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1954, roč. 11, č. 2, s. 20.

ZÁVADA, Vilém. Nad námi bdí armáda. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1954, roč. 11, č. 2, s. 17.

1955

Hádanky. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1955, roč. 11, č. 15, s. 239.

Hra „Koblížek“. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1955, roč. 11, č. 16, s. 256.

Jak Soso pomohl zvítězit. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1955, roč. 11, č. 6, s. 83.

KONONOV, A. Velký strom. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1955, roč. 11, č. 8, s. 115.

Mateřídouška. Praha: Mladá fronta, 1955, roč. 11, č. 8, s. 113.

MOGILEVSKÁ, S. Čapajevovy hodinky. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1955, roč. 11, č. 15, s. 226–227.

SEDLÁČEK, K. F. Hrdina *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1955, roč. 11, č. 8, s. 118–119.

SEDLÁČEK, K. F. První krůček. *Mateřídouška*. Praha: Mladá fronta, 1955, roč. 11, č. 12, s. 178–179.

Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/periodical/uuid:82258550-b58e-11e7-91d5-005056825209>. [cit. 2024-06-20]

Seznam literatury

ČERMÁK, František, CVRČEK, Václav a SCHMIEDTOVÁ, Věra (ed.). *Slovník komunistické totality*. Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-060-9.

DOKOUPIL, Blahoslav (ed.). *Slovník českých literárních časopisů, periodických literárních sborníků a almanachů 1945–2000*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-7294-041-4.

EMMERT, František. *Průvodce českými dějinami 20. století*. Brno: Clio, 2012. ISBN 978-80-905081-0-1.

FIDELIUS, Petr. *Jazyk a moc*. Knižní řada stávkového výboru FF UJEP Brno, sv. 4. Brno: Stávkový výbor filosofické fakulty UJEP, 1989.

FORMÁNKOVÁ, Pavlína. Propaganda pro nejmenší. *Dějiny a současnost*. Praha: Dějiny a současnost o.s., 2007, roč. 29, č. 1. ISSN 0418-5129.

GALÍK, Josef, MACHALA, Lubomír, PETRŮ, Eduard a kol. *Panorama české literatury: (literární dějiny od počátků do současnosti)*. Olomouc: Agentura Rubico, 1994. ISBN 80-85839-04-0.

JANOUSĚK, Pavel a BROŽOVÁ, Věra (ed.). *Dějiny české literatury 1945–1989*. II, 1948–1958. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1528-0.

KAPLAN, Karel a TOMÁŠEK, Dušan. *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956: studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. ISBN 80-85270-38-2.

LOTKO, Edvard. *Srovnávací a bohemistické studie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 179–186. ISBN 978-80-244-2201-5.

RÖHRICH, Alex. *Ideologie, jazyky, texty: analýza a interpretace textů Rudého práva z roku 1953 a 1975 a Práva z roku 1997*. Liberec: Bor, 2008. ISBN 978-80-86807-96-6.

SCHMIEDTOVÁ, Věra. *Malý slovník reálií komunistické totality*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-192-7.

ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850–1989)*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2478-5.

VÁŇA, Tomáš. *Jazyk a totalitarismus. Politika a společnost*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. ISBN 978-80-7325-316-5.

Seznam obrázků

Obrázek 1 – kampaň o „americkém brouku“ (1. 9. 1950)	24
Obrázek 2 – titulní strana s kresbou horníků (15. 9. 1951).....	26
Obrázek 3 – titulní strana se Stalinem (20. 3. 1953).....	31
Obrázek 4 – titulní strana se sovětskými vojáky (1. 5. 1951).....	38
Obrázek 5 – titulní strana s Gottwaldem (15. 11. 1951)	41
Obrázek 6 – titulní strana s Gottwaldem, speciální číslo (25. 3. 1953)	43
Obrázek 7 – titulní strana se Zápotockým (17. 4. 1953).....	44
Obrázek 8 – pionýrské zásady (15. 12. 1950).....	46